

Im была патрэбная Беларусь

Як беларусы змагаліся за свае правы ў міжваеннай польскай дзяржаве?

ст. 4

Як перадаць "Нераскрытую энергію" ці "Спакусу" ў тэкстылі?

Эксперыменты класіка беларускага габелена Ніны Пілюзінай.

ст. 6

Свой — чужы

Ён вярнуўся на радзіму прынесці карысць, але стаўся чужым.

ст. 15

ВЫДАЕЦЦА
З КАСТРЫЧНІКА 1991 г.
№ 13 (1556)

КУЛЬТУРА

26
сакавіка
2022 г.

27 сакавіка СУСВЕТНЫ ДЗЕНЬ ТЭАТРА

Прыцяжэнне сцэны

Матэрыялы на тэму тэатральнага жыцця краіны вы знойдзеце на ст.7–9

Тэатр застаецца сучасным, актуальным і маладым. Бо падсілкоўваецца ўсё новымі адданымі прыхільнікамі — моладзю, падлеткамі, дзецьмі. Акурат у гэты дзень вызначаюцца і пераможцы маладзёжнага "М.@rt.Кантакта" ў Магілёве. А на наступны дзень пачынаецца яшчэ адзін Міжнародны тэатральны форум — дзіцячыя "Крокі", што быццам пераймаюць эстафету.

З Днём тэатра віншуюць аматараў Мельпамены будучыя майстры сцэны — студэнты другога курса тэатральнага факультэта Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў пад кіраўніцтвам заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь, прафесара Уладзіміра МІШЧАНЧУКА.

Даведка

Вёска Хатынь была бязлітасна знішчана 22 сакавіка 1943 года 118 батальёнам штурманшфта і асобым батальёнам СС "Дырлевангер". Разам з вёскай загінула амаль усё яе насельніцтва — 149 чалавек. Выжыў у той дзень адзіны дарослы — Іосіф Камінскі, сын якога, Адам, памёр у бацькі на руках. Увекавечаныя ў выглядзе скульптуры, бацька і сын сталі галоўным сімвалам Хатынскага комплексу, створанага ў 1969 годзе.

Крык Хатыні

Хатынь. Міністр культуры Анатолій Маркевіч падчас цырымоніі ўскладання вяноку

22 сакавіка ў Дзяржаўным мемарыяльным комплексе "Хатынь", што на Лагойшчыне, адбыўся рэспубліканскі мітынг-рэквіем, які быў прымеркаваны да 79-й гадавіны Хатынскай трагедыі.

На пачатку памятнага мерапрыемства да хатынскага Вечнага агню быў ускладзены вянок ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь **Аляксандра Лукашэнка**. Памятныя вянкi таксама ўсклалі Глава Адміністрацыі Прэзідэнта **Ігар Сяргеенка**, Дзяржаўны сакратар Савета бяспекі Беларусі **Аляксандр Вольфавіч**, намеснік Прэм'ер-міністра **Ігар Петрышэнка**, Старшыня Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу **Уладзімір Андрэйчанка**, намеснік Гвалы Адміністрацыі Прэзідэнта **Ігар Луцкі**, міністр культуры **Анатолій Маркевіч**, а таксама кіраўнікі і прадстаўнікі многіх іншых дзяржаўных устаноў, арганізацый і грамадскасці. У якасці ганаровага госця ў мерапрыемстве браў удзел Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Расійскай Федэрацыі **Барыс Грылоў**.

Хатынскі мемарыял з'яўляецца помнікам усім беларускім вёскам, знішчаным разам з іх жыхарамі ў часы вайны. Спаленая вёска Хатынь стала сімвалам бязлітаснасці вайны, якая нясе толькі смерць і гора. Кожны год 22 сакавіка, каб аддаць даніну павагі і памяці ўсім бязвінным ахвярам той страшэннай вайны, тут збіраюцца людзі. Асноўная ідэя мітыngu-рэквіема — захаванне памяці аб яе трагедыі і ўсіх ахвярах фашысцкага генацыду, недапушчэнне адраджэння нацызму ў сучасным свеце і захаванне міру.

Падчас мітыngu быў зачытаны зварот Прэзідэнта краіны **Аляксандра Лукашэнка**, у якім, у прыватнасці, гаварылася: "Мы дакладна ведаем, што журботны зван Хатыні адукаецца болей не толькі беларусаў, але і мільянаў людзей у свеце, якія лядзюць на праўду той вайны адкрытымі вачыма, разумеюць, што ў нацызму няма нацыянальнасці, і вераць, што зло будзе пакарана".

Глава Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь **Ігар Сяргеенка** адзначыў: "Хатынь — гэта вечны напамін аб злчыствах нацызму і аб тым, што мы павінны берагчы мір... Сёння як ніколі актуальна з мінулага гучаць словы аднаго з ацалелых у Хатынскай трагедыі, **Іосіфа Камінскага**, сказаныя пры адкрыцці мемарыяла 5 ліпеня 1969 года: "Людзі, не дапусціце больш такога".

У мерапрыемстве бралі ўдзел аркестр і рота ганаровага каравапа Мінскай ваеннай камандатуры, хор Заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь "Музычная капэла "Санорус" Мінскай вобласці і народны харэаграфічны ансамбль "Кордэс" ГУК Слуцкага ГДК. Мемарыяльныя мерапрыемствы, прысвечаныя Хатынскай трагедыі, а таксама іншым вёскам, падзяліўшым лёс Хатыні, прайшлі ў розных мясцінах Беларусі.

Слуцк — "Культурная сталіца 2023 года"

Слуцкая дэлегацыя презентуе свой горад

23 сакавіка адбылося пасяджэнне калегіі Міністэрства культуры, на якім першым разгледалася пытанне рэалізацыі дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі ў сферы культуры.

На пасяджэнне былі запрошаны кіраўнікі структурных падраздзяленняў Міністэрства культуры, устаноў адукацыі ў сферы культуры, начальнікі і намеснікі начальнікаў упраўленняў культуры выканаўчых камітэтаў абласцей краіны і Мінска, прадстаўнікі Цэнтральнага камітэта Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі. З асноўным дакладам выступіла начальнік аддзела ўстаноў адукацыі Міністэрства культуры **Марына Юркевіч**.

З дакладамі таксама выступілі першы сакратар ЦК БРСМ **Аляксандр Лук'янаў**, рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў **Наталія Карчэўская**, начальнік упраўлення культуры **Магілёўскага абласнога выканаўчага камітэта Алег Стальмашок** і дырэктар Рэспубліканскай гімназіі-каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі **Аляксандр Палякоў**.

На калегіі абмяркоўваліся якасць адукацыі — як у плане арганізацыі навучальнага працэсу, так і выхаваўча-прафілактычнай работы, — сістэма сацыяльнай падтрымкі моладзі, пытанні выяўлення і падтрымкі таленавітай моладзі, мэтавай падрыхтоўкі кадраў, павышэння кваліфікацыі, другойнай занятасці моладзі ў вольны ад вучобы час, замацоўвальнасці маладых спецыялістаў ва ўстановах сферы культуры на працоўных месцах, узаемадзеяння ўстаноў адукацыі ў сферы культуры з БРСМ, фарміравання сярод моладзі здаровага ладу жыцця.

Як адзначыў міністр культуры **Анатолій Маркевіч**, работа па рэалізацыі дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі ў сферы культуры выдзяляе сістэмна. Пытанне на калегіі было разгледжанае аб'ектыўна і па сутнасці. Тым не менш некаторыя пазіцыі патрабуюць больш дэталёвага аналізу, таму па асобных напрамках рашучэ будучы праводзіцца працоўныя нарады.

Другое пытанне нарады была перанесена ў Нацыянальны мастацкі тэатр імя Я. Купалы. Тут журы на чале з **Анатоліем Маркевічам** прымалі прадстаўнікоў гарадоў, якія прэтэндавалі прыняць эстафету "Культурная сталіца 2023 года". Дапамагалі стварыць святочную атмасферу ў зале артысты Маладзёжнага тэатра эстрады.

Прадстаўнікі шасці гарадоў пераканвалі аўдыторыю ў сваёй асаблівасці. Выступоўца ад **Баранавічаў** зрабіў упор на тым,

што горад з'яўляецца буйным прамысловым цэнтрам і транспартным вузлом. Тут праходзяць фестывалі "Беларускія фанфары", "Баранавіцкая вясна", "Свята бульбы", харавое свята "Галасы сяброўства", джазавы фест, тэатральны фест-семінары "Паралельныя сувесці". Гонар места — **Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт**.

Прадстаўнік **Мозыра** згадаў, што іх горад — сталіца Палесся, а значыць пэўным чынам кансалідуе ўсіх жыхароў рэгіёна. Тут старажытная гісторыя знаходзіцца па суседстве з сучаснасцю. У горадзе дзейнічаюць Цэнтр цыркавога мастацтва "Арэна", бібліятэчная сістэма з 26 філіяламі, драматычны тэатр, музычны каледж.

Свіслацкі раён Гродзенскай вобласці, наступны намінант, — гэта кут, дзе палова плошчы — **Белавежская пушча**. Тут адбываецца "Свіслацкі кірмаш", фест "Гамоняць душы Беларусі", свята "Разам адзіныя". Таксама раён вядомы выпечкай "Бацькавай булкі". Хлеб, які тут гатуецца, асабліва спадабаўся Прэзідэнту падчас яго візіту ў раён, і **Аляксандр Рыгоравіч** быў не супраць, каб развіваць гэты зямлёк.

Шчучын прадставілі як скрыжаванне сямі дарог і цікавых гісторый, бо раней мноства магнатаў валодалі гэтай зямлёй. Калісьці горад прымаў і святакаў Дэнь беларускага пісьменства, абласныя "Дажынкi", таму мае добрую матэрыяльную базу ўстаноў культуры і досвед правядзення мерапрыемстваў.

Прадстаўнікі **Слуцка** паказалі прысутным танцавальны нумар. У горада багатая гісторыя, першы ўспамін якога пачынаецца з "Аповесці мінулых гадоў". Ён меў **Магдэбургскае права**, мануфактуру шоўкавых паясоў. У свой час гэтая зямля пад кіраўніцтвам княжны **Анастасіі** не скарылася татарам і стала адным з цэнтраў беларускага праваслаўя пры княжне **Сафіі**. У горадзе шмат старажытных будынкаў, ёсць музей. Горад забяспечаны ўсімі неабходнымі сучаснаму чалавеку ўстановамі культуры.

Прадстаўнікі **Бялынічаў** таксама паказалі канцэртны нумар. Раён вядомы знакамітай іконай **Багародзіцы**. У горадзе ёсць вялікі парк, дзе можна ладзіць мерапрыемствы. Тут нарадзіўся мастак **Вітольд Бялыніцкі-Біруля**, у гонар якога ёсць музей.

Журы звярнула ўвагу на захаванне раёнамі матэрыяльнай і нематэрыяльнай спадчыны, колькасці наведвальнікаў культурных устаноў. У выніку ў жорсткай канкурэнцыі статус "Культурная сталіца 2023 года" быў нададзены гораду **Слуцку**.

**Антон РУДАК,
Павел САЛАУЎ**

19 сакавіка ў Оршы, якая аб'яўлена на бягучы год культурнай сталяй Беларусі, прайшоў фінал нацыянальнага адбору канкурсантаў на "Славянскі базар у Віцебску". Нашу краіну на дзіцячым музычным конкурсе прадставіць Елісей Касіч, на дарослым — Ганна Трубяцкая.

налістаў спяваў дзве кампазіцыі: адну — нацыянальную (ці, у дарослым спаборніцтве, славянскую), другую — сусветны хіт. А вось колькасць членаў журы паболела і дайшла да лічбы 9 у дарослым спаборніцтве, што, па задуме арганізатараў, не магло не спрыяць як мага большай аб'ектыўнасці.

— Мы пачулі вельмі многа цікавых па тэмбры галасоў, — пракаментаваў пра-

нен несі публіцы радасць, а не свой рэальны настрой, неадпаведны сцэнічнай сітуацыі. Але я не крываў душой, калі абсалютна ўсіх запрасіў да супрацоўніцтва з нашым аркестрам — не дзесяці ў кулуарах, а са сцэны, у прамым эфіры. Дарэчы, з некаторымі мы ўжо сустракаліся: Аляксей Будзько ўдзельнічаў у канцэрце на Дзень пісьменства ў Капылі. Ганна Трубяцкая як

старшыня журы, салістка Маладзёжнага тэатра эстрады, заслужаная артыстка Беларусі Жанэт. — Думкі членаў журы амаль супадлі, і з кожным новым удзельнікам мы пераканваліся, што цяперашнія канкурсанты былі адзін лепей за другога: іх узровень расце, і гэта выяўляецца ў выбары рэпертуару, вакальнай падрыхтоўцы. У такіх сітуацыях многае вырашае выпадак, насамрэч

Меркаванне падпісчыкаў

Гэта мая газета

Наталля Несцяярэнка, бібліятэкар Бярэзінскай цэнтральнай раённай бібліятэкі:

— Вядома, усе супрацоўнікі нашай бібліятэкі чытаюць "Культуру", бо, па сутнасці, гэта і ёсць прафесійная газета ўстановаў галіны. Цікава, калі пішучы пра родны раён, але ж сочымы і за тым, што адбываецца ў іншых рэгіёнах, пераймаем досвед. Асабліва мне падабаюцца матэрыялы пра гісторыю. Адміністрацыйныя навіны таксама важныя, бо мы павінны ведаць і прымяняць перадавыя рашэнні. Мне хацелася б, каб на вашых старонках з'яўлялася больш інфармацыі пра моладзь і каб сама моладзь друкавала свае артыкулы, каментарыі і меркаванні. Таму што гэтай групе грамадства асабліва важна быць пачутай, не адчуваць сябе пакінутай.

Святлана Скавірка, дырэктар Глыбоцкага Дома рамёстваў:

— У "Культуры" мне падабаецца чытаць і пра Віцебскую вобласць, і, вядома, пра іншыя мясціны краіны. Наша спадчына мае такую цікавую гісторыю, традыцыі, што гэта, безумоўна, з'яўляецца нашым багаццем, надзейным падмуркам нашай будучыні.

Уважліва сачу за афішай сталічных мерапрыемстваў. Не раз бывала, што, знайшоўшы на старонках "К" анонс цікавай выставы ці спектакля, прыязджала наўмысна ў Мінск, каб пабываць на іх. Падабаецца таксама, што мы, супрацоўнікі культуры, можам без перашкоды друкаваць у газеце свае артыкулы.

ЧЫТАЙЦЕ І ПАПІСВАЙЦЕСЯ НА "КУЛЬТУРУ" ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ.

Апытанне месяца!

Калі б я быў(-ла) міністрам культуры Беларусі, то... (дапішыце)

Нашы чытачы могуць пад сваім імем або ананімна даслаць у рэдакцыю прапановы, якія б яны перш-наперш ажыццявілі, калі б узначальвалі Міністэрства культуры.

Самыя цікавыя і канструктыўныя з іх будуць надрукаваныя ў газеце і на сайце. Адрас электроннай пошты: kultura@tut.by, або звяртаецца па тэлефонах +375 29 294 72 43, 8 017 203 75 74

Чакаем вашы прапановы!

Будучыня нашай эстрады

Праслухоўванні прэтэндэнтаў сталі апошнім часам максімальна празрыстымі: прамая тэлетрансляцыя, табло з адзнакамі, дзе бачны балы кожнага члена журы. Усё як на самім "Славянскім базары ў Віцебску"! Дакладней, на яго дарослым конкурсе, бо на дзіцячым ні прамежкавыя вынікі, ні агульную колькасць набраных галасоў не абвешчаюць. У Палацы культуры "Орша" ў творчым плане было спякотна: нават на тэлеэкране было бачна, што энергетыка, спеўны запал, конкурсны жарсці папросту зашкальвалі.

Прыемна назіраць, як падрыхтоўка юных і маладых выканаўцаў эстраднай песні становіцца ўсё больш дасканалай, аранжыроўкі — прафесійнымі, а рэпертуар пашыраецца за кошт менавіта конкурсных кампазіцый. Удзельнікі клапопяцца пра адпаведныя песням сцэнічныя строі, калі патрабуецца — пра добра пастаўлены харэаграфічныя нумары. У выніку атрымліваецца трансляцыя не проста "працоўнага працоў", а добра складзенай канцэртнай праграмы з дадатковай конкурснай інтрыгай — зноў-такі, як на самім Міжнародным фестывалі мастацтваў, які сёлета будзе 31-м па ліку.

Як заўжды, кожны з фі-

Елісей Касіч

Ганна Трубяцкая

слухоўванні старшыня журы дарослага адбору, галоўны дырыжор Прэзідэнцкага аркестра Беларусі Віталь Кульбакоў. — Тая ж Маргарыта Шыбаева з Заслаўля працуе ў незвычайным мастацкім сегменце. Багаты патэнцыял у Нілье Фургал, якая аказалася самай малодшай. Увогуле ў кожным з удзельнікаў я ўбачыў свае асабліваці, якія трэба развіваць. Вядома, хтосьці пакуль быў слабішы — не па голасе, а па падрыхтоўцы. У кагосьці лепей атрымалася першая песня, у кагосьці — другая. Хтосьці прадэманстраваў два аднапалнавыя творы, а конкурсны рэпертуар павінен быць разнастайным. Камусьці не хапіла вытрымкі схаваць сваё расчараванне ўбачанымі баламі і застацца найперш артыстам, які паві-

фіналістка некалькіх рэзюмансных тэлепраектаў літаральна месяц таму давала з нашым аркестрам сольны канцэрт "Слухаць сэрцам" у Малай зале Палаца Рэспублікі. На цяперашнім адборы яна перамагла з вялікім адрывам ад астатніх, бо гэты сапраўдны прафесіянал, які валодае не толькі мелізмамкай, але і публікай, добра разумее, што такое конкурсны рэпертуар і як лепей яго прыпаднесці. Пажадаем ёй поспеху на "Славянскім базары ў Віцебску"!

Тыя ж пажаданні атрымаў Елісей Касіч, які перамог у адборы на дзіцячы конкурс, апырэдыўшы Сафію Рустамаву літаральна на некалькі балаў.

— Яны абодва былі маімі фаварытамі на гэтым праслухоўванні, — сказала

боская наканаванасць, бо ў кожнага свой лёс, і вытрымаць паразу — значыць стаць мацней, не страціць веру ў сябе. Пасля конкурсу мяне запыталі, ці не рабілі мы скідак на ўзрост, і я раптам усваядоміла, што ацэньвала канкурсантаў, як дарослых. Насамрэч, так і павінна быць: калі даеш дзецяў пуцёўку ў жыццё, трэба рэальна ацэньваць іх магчымасці. У Елісея Касіча скарыла гармонія: музыкі, рэпертуару, голасу, харызмы. Ён як зачэпіў, ледзь выйшаў на сцэну, дык адпусціў толькі тады, як песня скончылася. Не сталомся паўтараць: падобныя конкурсы сведчаць, што ў нашай эстрады ёсць будучыня.

Надзея БУНЦЭВІЧ

Газета-рэгіёны-чытач

Сёння многія творчыя калектывы актывізуецца сваю гастрольную дзейнасць, годна прадстаўляюць нашу краіну за межамі рэспублікі. Мы ведаем, што і Магілёўскай абласной філармоніі ёсць што сказаць на гэты конт.

Святлана Ефімук, дырэктар Магілёўскай абласной філармоніі:

— Сёння, бадай, самы запатрабаваны за мяжой калектыв Магілёўскай вобласці "Медуніца" знаходзіцца на гастролях у Дубаі на сусветнай выставе ЭКСПА. Ды і дагэтуль ён шмат вандраваў па свеце, дэманструючы сваё майстэрства, выконваючы ў тым ліку нумары з выкарыстаннем мовы прымяльнай краіны. Так, "Медуніца" гастралювала ў Італіі, Кітаі і нядаўна на Днях беларускай культуры ў Казахстане. За заслугі стваральніка калектыву і яго мастацкі кіраўнік Валянціна Кандрацьева летас атрымала званне "Заслужаны дзеяч мастацтваў". Таксама канцэртная праграма "Медуніцы" рэгулярна абнаўляецца, каб прывабліваць і месцовага глядача.

Многія ўстановы культуры ўжо рыхтуюцца да адной з самых важных святочных дат краіны — Дня Перамогі. Як рыхтуюцца да 9 мая ў Іўеўскім музеі нацыянальных культуры?

Кацярына Маскалевіч, дырэктар Іўеўскага музея нацыянальных культур:

— Цяпер у нас экспануецца выстава "Без тэрміна даўнасці", прымеркаваная да Года гістарычнай памяці і Дня Перамогі над фашысцкімі захопнікамі. Экспазіцыя расказвае пра перыяд акупацыі Іўеўшчыны, "новага парадку" нямецкіх улад, пра спалення вёскі і гарадскога гета. Гэтая выстава будзе працаваць і ў Дзень Перамогі і дапоўніцца інфармацыяй пра ветэранаў з нашага раёна. Акрамя таго, сёння ў нас распрацаваны праект "Фарміраванне нацыі і канфесіянальнае жыццё" для вучняў 10—11 класаў, дзе шмат расказваецца пра раён. Бо, як вядома, многа розных народаў жылі на тэрыторыі Іўеўшчыны і змагаліся за мір і дабрабыт.

Падрыхтаваў Павел САЛАЎЕЎ

Членамі КПЗБ былі многія прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі — напрыклад, будучы народны паэт Беларусі Максім Танк

Сяргей Прытыцкі пасля арышту

мела выразнай нацыянальнай самасвядомасці, і толькі ў выніку прапаганды заходнебеларускіх камуністаў мясцовыя жыхары, якія прывыклі называць сябе палешукамі, усведамлялі сваю беларускасць.

ПРАВА НА АБАРОНУ

Акрамя прапаганды ды распаўсюду друкаванай агітацыйнай прадукцыі ды вывешвання чырвоных сцягоў і транспарантаў, члены КПЗБ збіралі зброю, якая магла б спатрэбіцца ў выпадку пачатку новага савецка-польскага ўзброенага канфлікту і выкліканага ім паўстання. Таксама зброя была патрэбная для ліквідацыі агентаў польскіх спецслужбаў, якія пранікалі ў партыю і выдавалі яе членаў паліцыі, пасля чаго тых прысуджалі да зняволення альбо нават смяротнага пакарання — бадай, найбольш вядомым прадстаўніком партыі быў Сяргей Прытыцкі, які ў 1936 годзе ў Вільні здзейсніў у зале суда замах на правакатара Якуба Стральчука.

У выніку ціску міжнароднай грамадскасці кара смерці для Прытыцкага была замененая на пажыццёвае зняволенне, але ён вызваліўся з турмы ў выніку падзей верасня 1939 года. Адметна, што пазней Сяргей Прытыцкі займаў у БССР шэраг высокіх дзяржаўных пасадаў, а Якуб Стральчук падчас нацысцкай акупацыі адзначыўся тым, што супрацоўнічаў з гітлераўскімі спецслужбамі.

ВЯРТАННЕ З ЗАБЫЦЦА

У 1938 годзе партыйным кіраўніцтвам у Маскве было прынятае рашэнне аб ліквідацыі КПЗБ, якое глумачылася тым, што партыйныя структуры былі ў вялікай ступені прасякнутыя агентамі польскіх спецслужбаў. У выніку многія дзеячы КПЗБ пасля далучэння Заходняй Беларусі да СССР былі рэпрэсаваныя альбо вымушаныя прыхоўваць сваё нядаўняе знаходжанне ў шэрагах гэтай партыі. Зрэшты, многія з іх, тым не менш, здолелі прыняць удзел у ўсталяванні савецкай улады ў Заходняй Беларусі ў 1939 годзе, але ўсё адно заставаліся пад пэўным падазрэннем, партыйнае кіраўніцтва ў Маскве ставілася да іх з насцярожанасцю.

Сітуацыя змянілася ў лепшы бок толькі ў гады хрушчоўскай адлігі, пасля XX з'езду КПСС, у выніку якога члены КПЗБ былі рэабілітаваныя. Тады ж пачалося і актыўнае навуковае даследаванне гісторыі гэтай партыі, а многія яе ацалелыя ўдзельнікі пачалі пісаць і выдаваць успаміны аб сваёй падпольнай дзейнасці ў міжваенныя гады. З таго часу гісторыя Камуністычнай партыі заходняй Беларусі была важным праявішчам для выхавання патрыятызму моладзі, супастаўным з узорамі гераізму часоў Вялікай Айчыннай вайны, але пазней адышла на другі план. Сёння цікаўнасць да гэтай тэмы зноў узразае — забытыя старонкі гісторыі адкрываюцца наноў і вяртаюцца з нябыту.

Антон РУДАК

Ім была патрэбная Беларусь

Першая сакавіцкая лекцыя з цыкла “Крыніцы гістарычнай памяці” ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі мела інтрыгоўную назву “З Марксам у галаве, з Беларуссю ў сэрцы” і была прысвечаная гісторыі Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі ды яе ролі ў барацьбе нашых продкаў за свае правы ў складзе міжваеннай Польшчы.

Такім чынам, тэма сустрачы аматараў гісторыі адпавядала тэматыцы як абвешчанага сёлета Года гістарычнай памяці, так і леташняга Года народнага адзінства, падчас адзначэння якога багата ўвагі надавалася менавіта актуалізацыі памяці аб гісторыі Заходняй Беларусі 1920–1930-х гадоў і яе далучэнні да БССР у верасні 1939 года. Экспертам па гісторыі КПЗБ выступіў кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры гісторыі Беларусі, археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы Аляксандр Горны.

ІНТЭРНАЦЫЯНАЛЬНАЯ ЦІ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ?

У міжваенны перыяд у Заходняй Беларусі дзейнічалі розныя беларускія палітычныя, грамадскія і культурна-асветніцкія арганізацыі, якія супрацьстаялі палітыцы паланізацыі, змагаючыся як за нацыянальныя, так і за сацыяльныя ды палітычныя правы як беларусаў, так і прадстаўнікоў іншых народаў, якія насялялі беларускія тэрыторыі, што трапілі ў склад польскай дзяржавы па выніках Рыжскага мірнага дагавора ў 1921 годзе.

Але першае месца па актыўнасці ды масавасці ў гэтай барацьбе займала менавіта Камуністычная партыя Заходняй Беларусі. Як ні парадаксальна, партыя, якая, паводле сваёй ідэалогіі, мусіла прытрымлівацца прынцыпаў інтэрнацыяналізму, разам з тым знаходзілася ў авангардзе змагання за нацыянальнае вызваленне беларусаў. Да ўсяго партыя выступала

за сацыялістычную рэвалюцыю ў Польшчы, усталяванне дыктатуры пралетарыяту, канфіскацыю памешчыцкіх зямель і ўз'яднанне Заходняй Беларусі з БССР.

ІНІЦЫЯТЫВА ЗНІЗУ

Кажучы аб гісторыі ўзнікнення КПЗБ, нельга вызначыць нейкую канкрэтную дату, калі з'явілася гэтая партыя. Калі Заходняя Беларусь пасля савецка-польскай вайны апынулася ў складзе Польшчы, на яе

левых поглядаў і выступалі за ідэю адзінай незалежнай сацыялістычнай Беларусі, якая не ўваходзіла б у склад ні Польшчы, ні Савецкага Саюза. Менавіта члены БРА ў снежні 1923 года ўтварылі Камуністычную партыю Заходняй Беларусі як аўтаномную частку Камуністычнай партыі Польшчы, якая на той момант існавала ўжо на працягу пяці гадоў. У розныя часы КПЗБ налічвала ад дзвюх да трох тысяч членаў.

У шэрагах КПЗБ змагалася нямагла дзяўчат — адной з найбольш вядомых з іх была Вера Харужая

Прымалі ў Камуністычную партыю Заходняй Беларусі вусна, ніякіх дакументаў, дзеля канспірацыі, яе членам не выдавалі — з-за чаго пазней ім было складана давесці свой партыйны стаж. Толькі ў 1960-1970-я гады беларускія архівісты, вывучыўшы дакументы польскай паліцыі, склалі картатэкі па ўліку сяброў партыі

тэрыторыі засталіся дзейнічаць розныя арганізацыі левага напрамку: камуністы, эсэры, бундаўцы — прадстаўнікі яўрэйскага левага руху. Багата засталася тут і людзей, якія ўдзельнічалі ва ўсталяванні савецкай улады ў Заходняй Беларусі ў 1919-1920 гадах.

Адной з адметных нацыянальных структур была Беларуска-рэвалюцыйная арганізацыя, заснаваная ў 1921 годзе ў Вільні, — яе ўдзельнікі прытрымліваліся

на з Савецкім Саюзам, а ў Польшчы мусіць выбухнуць рэвалюцыя, і тады заходнебеларускія землі ўвойдуць у склад БССР.

УСВЕДАМЛЯЛІ СЯБЕ БЕЛАРУСАМІ

Многія члены КПЗБ з ліку беларускіх сялян не валодалі польскай мовай, і калі іх арыштоўвалі і дапытвалі, то паліцэйскім даводзілася звяртацца па дапамогу перакладчыкаў. Пераважную большасць складалі 20-25-гадовыя хлопцы, праваслаўныя, часта — колішнія бежанцы часоў Першай сусветнай вайны, якія паспелі павучыцца ў савецкіх школах і прызнавалі польскую ўладу чужой.

Цікава, што менавіта дзякуючы дзейнасці КПЗБ беларускі нацыянальны рух распаўсюджваўся на тэрыторыі Палесся, насельніцтва якога ў той час не

"Трылінка" як сімвал Бярозы-Картузскай

Ад часовай экспазіцыі да музея гісторыі канцэнтрацыйнага лагера

Да Дня народнага адзінства 17 верасня 2021 года на месцы былога канцлагера ў Бярозе-Картузскай адбыліся дзве важныя падзеі — адкрыццё рэканструяванага памятнага знака і часовай музейнай экспазіцыі "Канцлагер Бяроза-Картузская 1934—1939 гады".

Сёння мы распавядзем, як нарадзілася ідэя стварэння часовай экспазіцыі і што чакае яе наведвальнікаў у верасні 2022 года. Але спачатку нагадаем, навошта на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваеннай Польшчы з'явіўся гэты сумнавадомы лагер.

21 сакавіка 1921 года ў Рызе паміж РСФСР і УССР з аднаго боку (прадстаўнікі БССР на пасяджэнне дапушчаны не былі) і Польшчай з другога быў падпісаны дагавор, які падзяліў тэрыторыю Беларусі на дзве часткі. Так Заходняя Беларусь на 18 гадоў апынулася пад польскай акупацыяй. Неўзабаве польскія ўлады перадузята залічылі беларусаў у катэгорыю "нацыянальных меншасцей"... Іх правы год ад года пагаршаліся, што ў рэшце рэшт прывяло да "вырашэння праблемы".

"МЕСЦА ІЗАЛЯЦЫЙ"

Гісторыя лагера ў Бярозе пачалася 17 чэрвеня 1934 года, калі прэзідэнт П'яры Паспалітай Ігнацы Масціцкі выдаў распараджэнне "Аб ізаляцыі грамадска-небяспечных элементў". У выніку быў створаны канцэнтрацыйны лагер (афіцыйная назва "месца ізаляцыі") ў Бярозе-Картузскай. Планавалася, што такіх лагераў будзе некалькі, але з'явіўся толькі адзін. Апошнім штуршком да яго з'яўлення стала забойства 15 чэрвеня 1934 года дзесячмі ўкраінскага нацыянальнага руху міністра ўнутраных спраў Польшчы Браніслава Пярацкага і намесніка кіраўніка Беларуска-Картузскай блока супрацоўніцтва з урадам Тадэвуша Галуўкі.

Прычынамі такога радыкальнага кроку стала палітыка польскага ўрада, які ўдзісаў правы "нацыянальных меншасцей" Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі.

Дзіўна, але 6 ліпеня першыя вязні лагера сталі не ўкраінцы, а два маладыя польскія адвакаты і тры беларусы-камуністы з Наваградчыны. Лагер у Бярозе-Картузскай у першую чаргу быў прызначаны для "перавыхавання" прадстаўнікоў розных палітычных групак — ад "крайне левых" да "крайне правых". Але трапілі туды і крымінальныя элементы. Аб тым, якое ўражанне на іх, "стрэ-

Адноўлены ў 2021 годзе помнік вязням Бярозы-Картузскай

17 верасня 2022 года ў Чырвоных казармах адбудзецца адкрыццё сталай музейнай экспазіцыі, прысвечанай гісторыі канцлагера "Бяроза-Картузская"

Праца вязняў

ляных вераб'ёў", зрабілі ўмовы ўтрымання ў лагерах, кажучь словы, якія захавала гісторыя: "Лепш год прасядзець у камеры, чым дзень у Бярозе".

Нацыянальны склад вязняў не абмяжоўваўся толькі палякамі (43%) і беларусамі (6%). Значную частку вязняў складалі украінцы (17%), яўрэі (33%), немцы (1%). Хаця даследчыкі да гэтага часу спрачаюцца, колькі сярод "палякаў" было этнічных палякаў, а колькі беларусаў. Агульная лічба вязняў, якія прайшлі праз гэты канцэнтрацыйны лагер, вар'іруецца ад 3 да 10 тысяч чалавек. У перыяд з 1934 да 1939 года польскія ўлады вялі скрупулёзны ўлік вязняў, і на сённяшні момант вядомы імёны 3097 асоб, справы якіх захоўваюцца ў Брэсцкім абласным архіве. Але з пачаткам вайны арганізацыя ўліку была парушаная.

АД ЧАСОВАЙ ДА СТАЛАЙ ЭКСПАЗІЦЫІ

Каб даведацца пра акалічнасці стварэння часовай экспазіцыі, прысвечанай гісторыі канцлагера ў Бярозе-Картузскай, мы звярнуліся да дырэктара Бярозаўскага гісторыка-краязнаўчага музея, спадарыні Таццяны Леванюк.

Аказалася, ідэя распавесці пра гісторыю лагера нарадзілася яшчэ ў 1963 годзе, калі ў Бярозе быў адкрыты гісторыка-рэвалюцыйны музей (сённяшні гісторыка-краязнаўчы). На ўрачыстым адкрыцці музея прысутнічалі і былыя вязні лагера, якія добра памяталі ўмовы ўтрымання ў гэтай установе. Менавіта з таго часу і пачалася няспынная

Таццяна Леванюк

праца супрацоўнікаў музея па даследаванні і папаўненні архіва асабістымі справамі вязняў. Дарэчы, у 1962 годзе на тэрыторыі былога лагера быў усталяваны памятнага знака. Пазней у бярозаўскім музеі з'явілася экспазіцыя пра гісторыю лагера.

А ў 2021-м, абвешчаным Годам народнага адзінства, стала пытанне аб пашырэнні экспазіцыі. Так як у Чырвоных казармах, дзе ў 1934—1939 гадах існаваў канцлагер, нішто, акрамя памятнага знака, не нагадвала аб драматычных падзеях беларускай гісторыі, а наведвальнікі галерэі актыўна цікавіліся гэтым, было прынята рашэнне аб стварэнні часовай экспазіцыі.

Аўтарамі канцэпцыі сталі супрацоўнікі гісторыка-краязнаўчага музея — дырэктар Таццяна Леванюк, старшы навуковы супрацоўнік Андрэй Кухарэвіч. Яны правялі навукова-даследчую работу на тэрыторыі канцэнтрацыйнага лагера. Сабраныя матэрыялы былі прадстаўлены ў экспазіцыі, якая размясцілася ў трох залах, дзе быў праведзены касметычны рамонт. Сёння часовае экспазіцыя складаецца з "камеры вязняў", экспазіцыйнай залы (гісторыя лагера) і адзіночнай камеры (карцара), дзе рамонт не праводзіўся, каб захаваць аўтэнтычную атмасферу.

Але ўжо тады было прынята рашэнне аб стварэнні на базе Чырвоных казармаў сталай экспазіцыі. Вядомы сваімі

Трылінка

Даведка

"Трылінка" — шасцігранная дарожная плітка з бетону і колатага каменю. Запатэнтавана ў 1933 годзе польскім інжынерам Уладзіславам Трылінскім, які ў 1930-я працаваў у Брэсце. З кожнай укладзенай пліткі інжынер атрымліваў 2 грошы. Выраблялася ў розных месцах — Брэсце, Бярозе-Картузскай і іншых. Выкарыстоўвалася для пакрыцця дарог у розных ваяводствах міжваеннай Польшчы. Вазыла ад 24 да 35 кілаграмаў. "Трылінка" (костка) была выкарыстана пры рэканструкцыі памятнага знака на месцы канцлагера.

працамі ў Брэсцкай крэпасці мастак-афарміцель Юрый Сухаў падрыхтаваў мастацка-архітэктурны праект. На сённяшні момант музей праводзіць працэдуру дзяржаўнага абранна падраднай арганізацыя, якая зоймецца стварэннем сталай экспазіцыі. Яе адкрыццё запланавана на 17 верасня 2022 года, на Дзень народнага адзінства.

ДАПАМОГА АД МУЗЕЙШЧЫКАЎ БЕЛАРУСІ

Часовае экспазіцыя і пастаянная, якая праз некалькі месяцаў запрацуе ў Бярозе-Картузскай, — вынік супрацы трох беларускіх устаноў: Бярозаўскага гісторыка-краязнаўчага, Брэсцкага абласнога краязнаўчага і Нацыянальнага гістарычнага музеяў. У 2021 годзе для часовай экспазіцыі з іх фондаў былі перададзены некаторыя экспанаты, датычныя складзе міжваеннай Польшчы. Напрыклад, транспаранты, карціны і дакументы тых часоў. Акрамя таго, вялікую дапамогу аказаў калектыў Нацыянальнага гістарычнага музея. Гэта і навукова-метадычная дапамога па афармленні часовай і будучай сталай экспазіцыі, афармлены навуковай дакументацыі. Летась нашы навуковыя супрацоўнікі сумесна з адной з устаноў стварылі праграму віртуальнай рэальнасці канцлагера "Бяроза-Картузская". З дапамогай акулараў віртуальнай рэальнасці можна перанесціся ў лагерную атмасферу 1930-х гадоў, аглядзіць тэрыторыю, стаячы на вышыні для аховы, пабываць у карцары і ў пакоі для допытў. На сённяшні момант часовае экспазіцыя працягвае сваю працу.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

Даведка

Ніна Васілеўна Пілюзіна нарадзілася 25 жніўня 1944 года. Дзіцячыя і юнацкія гады прайшлі ў вёсцы Доўгавічы Мсціслаўскага раёна. Скончыла Мінскае мастацкае вучылішча і Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. Член Беларускага саюза мастакоў з 1978 года. Працуе ў тэхніцы габелены, батыка, акварэлі, тэмперы. За габелены для Палаца Рэспублікі ўзнагароджана Дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь.

Ніну Пілюзіну без перабольшання можна назваць мастачкай, якая злучае эпохі. Паўтарыць старадаўні габелен Карэліцкай мануфактуры, зрабіць традыцыйны дэкарэтыўны ці сучасны канцэптуальны твор — такая розная праца ёй пад сілу. І біяграфія сведчыць, што страх складаных задач не ўласцівы майстрыцы.

— Вельмі здзівіў той факт, што за пэндзаль і фарбы вы ўпершыню ўзяліся на ўступных іспытах у мастацкае вучылішча. Як жа ўдалося паступіць?

— Расла я ў вёсцы, і ніякіх фарбаў там не было — толькі алоўкі каляровыя. У пятнаццаць гадоў упершыню трапіла ў горад. Прыехала паступаць і даведлася, што на экзамене трэба маляваць акварэллю. Я пайшла ў ГУМ, купіла там пэндзаль для клею і маленькі набор акварэльных фарбаў. Нехта з тых дзяцей, хто раней займаўся, падказаў, як што робіцца. А на іспытах да нас падыходзіў Альгерд Малішэўскі, рабіў нейкія заўвагі і даваў парады. Так і паступіла, але на адзяленне, якое мне не вельмі спадабалася. Хацела быць мастаком, а трапіла на мастацкую вышэйшую, бо мела вельмі дрэнную падрыхтоўку. Потым збягалі з заняткаў, прадумвалі нешта, каб не ісці на вышэйшую, а лепш памалываць.

— Напэўна, складана было запоўніць прабелы ў падрыхтоўцы. Як наганялі ўпущанае?

— Ад выкладчыкаў я недаатрымала многае — што ў вучылішчы, што ў інстытуце. Толькі на трэцім курсе вучылішча да нас прайшоў выкладаць Леанід Асцудоўскі — яшчэ малады хлопец. Ён натхніў нас на творчасць, дапамог мудрымі парадамі. За паўгода падцягнуў па малонку, па жывапісе — і мы, нават не скончышы вучылішча, адважыліся паступаць у інстытут. А там рабілі першы набор на мастацкі тэксільны. Конкурс прайшоў. У інстытуце я хадзіла на дадатковыя вячэрнія заняткі па малонку і наведвала гурток графікі, які вела Аляксандра Паслядовіч. Многа чаго асвоіла там: афорт, лінагравюру, іншыя тэхнікі. Нехта са студэнтаў мне перадаў словы Аляксандра Ануфрыёўна "Пілюзіна — прыроджаны графік". Неяк на зямных канікулах самі зладзілі паездку па мастацкіх інстытутах Вільнюса, Рыгі, Ленінграда і Масквы. Знаёміліся са студэцкімі работамі,

Габеленавы прарыў

высвятлялі, як робяцца габелены, і сачылі за працай дыпломнікаў, бо ў саміх набліжалася дыпломная работа. Асвойвалі многае самастойна. Калі б сама не змагалася, нічога і не было б.

— Пачынаеца прафесійная дзейнасць — паступаюць заказы на габелены для аздаблення грамадскіх аб'ектаў. Ці хапала вам прасторы для самавыяўлення?

— Насамрэч у мяне было не вельмі шмат заказаў, таму хапала часу і сіл на творчыя работы. Няма заказаў — няма грошай, каб заплаціць майстрыхам. Можна сказаць, я вымушаная была працаваць сваімі рукамі. Рабілася ўсё на адным дыханні, таму што нельга ў гэтай справе рабіць вялікія перапынкі. І гэта каштоўна, бо ўласнаручныя габелены маюць асаблівую энергетыку. Зробленыя на камбінаце не параўнаць з імі, нават калі пашанцавала з ткачыхамі. Каб так не складалася, мо і не было б столькі маіх работ у музеях.

— Вядомасць вам прынеслі творы на тэму нацыянальнай спадчыны, сувязі з роднай зямлёй. Ці можаце ўявіць, што гэта месца магло б заняць нешта іншае?

— Напэўна, адвяла б час філасофскім творам. Пра космас, напрыклад. Дарэчы, такія габелены ў мяне ёсць. Той жа "Таямнічыя вобліскі" — энергія, якая дае нам сілы, без якой творчасць немагчыма. Без яе твае работы не патрэбны ні табе, ні людзям. Напэўна, такая сіла дала мне імпульс для габелена "Прарыў". Неяк доўга мучылася з работай, прысвечанай Янку Ку-

"Зубр"

“Разам з сонцам”

Пад такой назвай у Нацыянальным мастацкім музеі адкрылася персанальная выстава Ніны Пілюзінай. Спачатку яе думалі размясціць у філіяле ў Раўбічах, аднак крыху дзіўна паказваць творчасць аднаго з першых прафесійных майстроў габелена ў музеі, прысвечаным мастацтву народнаму. І ўсё ж работы занялі годнае месца ў галерэі галоўнага корпуса, дзе можна спаўна адчуць іх маштабнасць. Наведвальнікам прапануюць каля сарака найбольш адметных твораў розных часоў — ад 1970-х да нашых дзён. Гэта прадметы з фонду Нацыянальнага мастацкага музея, Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў, Баранавіцкага краязнаўчага музея і Беларускага саюза мастакоў, а таксама ўласнасць мастачкі.

Сустракае глядачоў “Зубр” — сапраўдная візітоўка майстра, сімвал магутнасці і нязломнасці Бацькаўшчыны. Развагі аб складаным лёсе народа працягваюцца ў рабоце “Няцішны боль”, якая прыцягвае ўвагу арыгінальнай

палу, хоць быў ужо вялікі эскіз — цэлая размова пра яго спадчыну. І неяк з папкі вываліліся некалькі кавалачкаў паперы — і адразу склаліся ў кампазіцыю. Прарыў! І я нічога не дадумала, толькі павялічыла. Вось гэта твор на тэму, важную для кожнага чалавека незалежна ад месца жыхарства.

— Вы кіравалі стварэннем копіі габелена XVII стагоддзя “Наданне княжыцкага тытула Мікалаю Радзівілу Чорнаму” для Нясвіжскага замка. Чым вам запомніўся гэты працэс?

— Вопыт быў цікавы. Арыгінал захоўваецца ў Польшчы, магчымасці пабачыць яго ўжывую не было, таму паўтаралі твор па фотаздымку ў натуральную велічыню. Разам з дызайнерам давялося апрацоўваць выяву, бо на габелене ёсць плямы і іншыя пашкоджанні. І гэтыя дэталі прыйшлося ўзнаўляць. Мне самой было вельмі цікава пазнаёміцца з гэтым габеленам і разабрацца ў залудманай кампазіцыі, сюжэце, вырашэнні фігур.

— Неяк вы абураліся, што жывапісцы і графікі бяруцца рабіць габелены. Маўляў, для гэтага патрэбна асаблівае мысленне. Чым жа яно адметнае?

— Так, калі няма габеленавага мыслення, атрымліваецца проста копія алейнага жывапісу. Калі стварыць карціну ў нітках, гэта яшчэ не габелен. Вось, напрыклад, Зоя Літвінава — такі майстар, які можа і габелен зрабіць. У чым уласнасць гэтага мыслення, мне складана патлумачыць словамі. Гэта пачуццё. Або яно ёсць, або няма.

Даніл ШЫКА

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

"Крокі" да тэатра і ўнутры яго

Заўтра — Сусветны дзень тэатра, што адзначаецца не толькі дарослымі, але і дзецьмі. Акурат на наступны дзень, 28 сакавіка, у Мінскім гарадскім палацы культуры адкрываецца VI Мінскі міжнародны дзіцячы тэатральны форум "Крокі". Наша суразмоўца — старшыня дырэкцыі форуму Людміла СЕМІЖОН.

— Людміла Альгардаўна, у чым асаблівасць цяперашняга форуму? Зірнуўшы на афішу, я звярнула ўвагу найперш на багацце прадстаўніцтва беларускіх калектываў: за тры дні — восям беларускіх спектакляў.

— Так і ёсць. Не толькі сталіца, але і той жа Салігорск прадстаўлены адразу двума творчымі праектамі. А яшчэ Бабруйск, Брэст, Гомель, Гродна, Мазыр — як бачыце, самыя розныя рэгіёны. Усяго было 27 заявак, і адбор, як заўжды, праводзіўся на конкурснай аснове. У мінулыя гады нас часцяком папракалі, што айчынных спектакляў, маўляў, малавата. Але ж хацелася наладзіць як мага больш кантактаў з замежнымі дзіцяча-юнацымі тэатральнымі калектывамі, таму ім аддавалася перавага.

— Выйсьце бачыцца ў анлайн-паказ: з-за пандэміі многія тэатральныя, канцэртныя падзеі, музычныя конкурсы сталі пераводзіцца ў віртуальную прастору. Куды раней да ўсяго гэтага пачалі шырока практыкавацца пераносы тэатра ў кінатэатр, калі на вялікім экране дэманструюцца ці прамыя трансляцыі нашумелых спектакляў лепшых калектываў свету, ці паказы ў запісе.

— Мы таксама гэта скарысталі: музычна-паэтычны "Кадзіш" з Кішынёва, які завяршае праграму, будзе паказвацца ў запісе. Але не ўсе патэнцыйныя ўдзельнікі на гэта пагадзіліся. Хтосьці хваляваўся за свае аўтарскія правы, бо пастаноўкі ў аматарскіх ці вучэбных дзіцячых калектывах абаронены меней, чым на прафесійнай сцэне. У кагосьці няма добрых тэхнічных магчымасцей ажыццявіць трансляцыю ці якасны запіс. Да таго ж наш форум ад самага пачатку задумваўся не столькі як спабарніцтва, колькі з мэтай творчых стасункаў, назапашвання і перадачы вопыту, метадычных распрацовак, нейкіх ноў-хаў ды проста абмеркавання агульных праблем і пошукаў іх пераадолення. Бо камунікацыя, чалавечыя зносіны, сяброўства дарослых і дзяцей розных краін і рэгіёнаў становяцца ўсё больш каштоўнымі. А ў сферы культуры і мастацтва яны ўвогуле аснова творчасці! І пераводзіць форум толькі ў прагляд выдзакантэнт — гэта не той шлях, які мы абіралі і якім працягваем рухацца. Таму ў праграме форуму не толькі спектаклі, але і іх абмеркаванні з членамі журы (яго ўзначальвае прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Лілія Манакова), з кіраўнікамі калектываў, а таксама майстар-класы, круглы стол.

Прадугледжаны і карысны адпачынак. У час аглядных экскурсій дзеці з розных куткоў Беларусі змогуць паглядзець Мінск і яго слаўтасці, а на дыскатэцы — патанцаваць, пасябраваць. Юным артыстам будзе цікава пазнаёміцца і з творчасцю тых сваіх равеснікаў, што займаюцца іншымі відамі мастацтваў. Перад цырымоніяй адкрыцця і закрыцця форуму будучы выступаш музычныя калектывы 7-й, 13-й і 14-й сталічных музычных школ. На другім паверсе разгорнецца выстава навучэнцаў усіх трох дзіцячых мастацкіх школ Мінска. Я ж кажу: наш тэатральны форум — гэта найперш творчыя кантакты.

— Назва форуму "Крокі" шмат у чым сімвалічная. Невыпадкова ў Салігорскай школе мастацтваў некалькі гадоў таму з'явіўся ваш цёзка — узорны дзіцячы тэатр з той жа назвай.

— Так, і салігорскія "Крокі" сёлета ўдзельнічаюць у праграме, паказваюць спектакль "Дарагі Бог" паводле знакамітага рамана "Оскар і Ружовая Дама" Эрыка Эмануэля Шміта — трагічную і адначасова надзвычай прачётную, адухоўленую гісторыю смяротна хворага хлопчыка.

— "Ружовую даму" звычайна ставяць прафесійныя тэатры, прычым ролю Оскара можа граць не проста дарослы, а сталы актёр — гэта надзвычай складаны для ўвасаблення матэрыял. І ўжо адзін зварот да такой няпростай літаратурнай крыніцы сведчыць пра сур'ёзны падыход і да тэатральных заняткаў з дзецьмі, і да самага форуму.

— У кожнага ўдзельніка — свае цікавосткі. 1-я Дзіцячая школа мастацтваў імя кампазітара Яўге-

Даведка

Людміла Альгардаўна Семежон нарадзілася ў Рагачове. Скончыла Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў па спецыяльнасці "рэжысура святаяў", Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы БДУ як культуролаг. У 2003 годзе стала намеснікам дырэктара Мінскага драматычнага тэатра "Дзе-Я", пазней перайменаванага ў Новы драматычны тэатр, і адначасова дырэктарам тэатральнай школы № 1 пры тэатры. З 2020-га — дырэктар Дзіцячай школы мастацтваў № 2 г. Мінска. З 2011-га — адзін з ініцыятараў і арганізатараў Мінскага міжнароднага дзіцячага тэатральнага форуму "Крокі", які сёлета праходзіць у шосты раз.

Людміла Семежон

школы мастацтваў № 2, дзе я працую, прапануе глядачам павучальную казку Валянціна Катаева "Жамчужыня". Але ж ці мае сэнс адкрываць усе сакрэты? Тэатральнае мастацтва не абмяжоўваецца пэўным сюжэтам, у ім гадоўнае — на якой менавіта мастацкай мове, якімі сродкамі данесці залуму. У адрозненне ад некаторых рэжы-

ванне іншагародніх калектываў на ўсе чатыры дні форуму ажыццяўляецца за кошт прыёмнага боку. Мы вельмі ўдзячныя ўсім, хто нам дапамагае. Асабліва падзяка — Мінгарвыканкаму і, канешне, Мінскаму гарадскому палацу культуры, дзе мы праводзім форум ужо другі раз. Пасля капітальнага рамонту і аднаўлення будынка тут вельмі добрыя ўмовы. А наяўнасць дзвюх залаў, вялікай і малой, дазваляе калектывам праводзіць рэпетыцыі і паказы, не замінаючы адно аднаму. Дый глядачам зручна, бо перапынак між спектаклямі можа складаць усяго некалькі хвілін, каб перайсці з адной залы ў другую.

— Ці лёгка сёння ўвогуле заікаваць дзяцей тэатрам, калі ў тых кам'ютарных гульні, Інтэрнэт? — Дзецьмі трэба займацца заўсёды, а не толькі цяпер. І вельмі многа залежыць ад таго, што і якім ім прыпаднесці, бо лепей за ўсё жыццёваць на ўласным прыкладзе. Конкурс на тэатральнае адзяленне нашай школы мастацтваў падае, як і паўсюль. Але зусім не катастрафічна. У нас займаюцца ўжо "дзеці дзяцей" — нашчадкі тых, хто ў нас калісьці вучыўся. Спраўнае і сарафаннае радыё. А некаторыя выпускнікі працягваюць тэатральную адукацыю не толькі ў Беларусі, але і ў замежжы, у тым ліку ў Маскве і Санкт-Пецярбургу, абіраюць тэатр сваёй прафесіяй і лёсам.

— Неаднаразова чула, што ў тую ж Акадэмію мастацтваў лены паступаць "з чыстага аркуша", без папярэдняга ўдзелу ў аматарскіх пастаноўках, каб не даводзілася перавучаць.

Тэатр — унікальная мадэль грамадства, што дазваляе і артыстам, і глядачам прымерыць на сябе самыя розныя ролі і ўчынкi. Унікальны сродак выхавання чалавека і яго душы!

на Цікоцкага з Бабруйска прывязае фальклорна-міфалагічную казку на беларускай мове "У пошуках шчасця", створаную паводле паданняў і легенд. Адкрыццё форуму менавіта такім спектаклем, мяркую, як найлепш адпавядае Году гістарычнай памяці. Увогуле ў праграме ёсць самыя розныя спектаклі: "Нязнайка" з Гродна, "Хронікі Нарніі" з Брэста, спектакль пра бяздомных сабакаў "Да пабачэння, ар!" з Мазыра. Ёсць і лялечны — "Насарог і Жырафа", прычым з той жа Салігорскай школы мастацтваў, дзе, акрамя згаданага калектыву "Крокі", ёсць і лялечна-драматычны тэатр "На далоні". Сталічная школа-студыя "Арбум" паказвае "Кветкі для Элджэрнона" пра навуковы эксперымент па павышэнні інтэлекту, а тэатральная студыя "Бегемот"

шы форуму, на цяперашнім усе прагляды — бясплатныя. І юныя глядачы, упэўнена, не засумуюць.

— Праграма папраўдзе цікавая. Амяркуючы на афішы, дзе зменшаны лагатыпы некаторых прадпрыемстваў, вы зацікавілі і спансараў? — На самым першым форуме сярод нашых партнёраў, як іх цяпер называюць, была нават "Белавія", якая аплішала пералёт калектыву з Ізраіля. Усе гады з намi плённа супрацоўнічае фабрыка "Камунарка": дзеці атрымліваюць салодкія пачастункі. Сёлета далучыўся новы партнёр — кампанія "Дарыя". Экскурсіі для гасцей ладзіць Інфармацыяна-турыстычны цэнтр "Мінск", з якім у нас наладжана сувязь на пастаяннай аснове. Удзельнікі аплічваюць уступны ўнёс, але ён і блізка не пакрывае выдаткаў. Бо пражыванне і харча-

— Сапраўды, так гаварылі раней самі выкладчыкі тэатральных навучальных устаноў. А цяпер яны імкнуча паглядаць нашы спектаклі, каб вызначыць найбольш адораных удзельнікаў і прапанаваць ім паступаць на тэатральнае. Бо існуе вялікая розніца ў працы рэжысёра і настаўніка. Пастапоўчык імкнецца дасягнуць неабходнага для сябе выніку, таму сыходзіць з эстэтыкі пэўнага спектакля. А педагог вучыць. У нас выкладаюцца такія дысцыпліны, як гісторыя тэатра, асновы актёрскага майстэрства, сцэнічная мова, асновы сцэнічнага руху, танца, вакал, музычная грамата. Звярніце ўвагу: Акадэмія музыкі, музычныя каледжы Беларусі ганарыцца трохпрыступкавай сістэмай адукацыі, што гістарычна складалася ў нашай краіне і зарэкамендала сабе найлепшым чынам. А тэатралы — чым горшыя? Актёрская адукацыя таксама павінна развівацца на розных узроставых узроўнях, пачынаючы з дашкольнікаў. Мы водзім сваіх выхаванцаў на прэм'еры, абмяркоўваем з імі ўбачанае. Не ўсе становяцца прафесіяналамі, але ж прыхільнікамі тэатра — дакладна. І ў адрозненне ад многіх нават дарослых, умеюць роляваць на распрадажаша сваім вопытам, мадэляваць розныя жыццёвыя сітуацыі і знаходзіць з іх выйсьце: тэатр — унікальная мадэль грамадства, што дазваляе і артыстам, і глядачам прымерыць на сябе самыя розныя ролі і ўчынкi. Унікальны сродак выхавання чалавека і яго душы!

Надзея БУНЦЭВІЧ

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Іван Шамякін напісаў "Сэрца на далоні", "Атланты і карыятыды" і першым пераканана давеў, што краіна наша — далёка не вясковая. Дыпламаваная інтэлігенцыя спрабавала шукаць і знаходзіць сэнс жыцця сярод гарадскіх гмаху. Прататыпы герояў "Трывожнага шчасця", а дакладней дзеці хлебарабаў, становіліся пісьменнікамі, настаўнікамі, урачамі, архітэктарамі... Яны выйшлі з вёскі, аднак далёка не ўсе здолелі вярнуцца. Праз пакаленне ў сваю "Вёску" запрасіў Андрэй Федарэнка. Для таго, каб успомніць, хто мы і для чаго мы.

Ветэранскі хор Бабруйскага палаца мастацтваў

Вярнуцца ў вёску

Без вясковай, як у нас казалі, цяжкасці, без, так бы мовіць, аўтэнтычнай павягі да бацькоў і святой веры ў сваю сялянскую годнасць горад не пабудаваў і ў ім не пражыць. Горад — усяго толькі сын вёскі, а сын павінен час ад часу вяртацца туды, дзе пад ганкам закапана яго пулавіна. Мо ўсе нашы беды ад таго, што вёска застаецца без нашай цэльнасці? Хто з вас бачыў папараць-кветку? Вось пра тое і гаворка.

Між тым роля беларускай літаратуры тут — лёсавызначальная. Як падаецца, мала наладзіць у сельскай бібліятэцы кніжную выставу з нагоды юбілею Песняроў, мала прыгожа яе назваць. Спярша варта патлумачыць чытачу, кім былі гэтыя вясковыя хлопцы, кім сталі, у імя чаго жылі і памерлі. Я пісаў ужо, як на вясковай вуліцы выпадковы мінак не старога яшчэ веку чытаў нам на памяць "Новую зямлю". Якуб Колас меў сталічную прапіску, але жыў у кожнай нашай вёсачцы. Вы разумееце, пра што я.

ЗА НАШУ ЛІТАРАТУРУ

Так, гарадская проза не ўзнікла сама па сабе. Коды жыцця і смерці каласяцца не толькі на палетку беларускага ручніка. Яны зафіксаваны на тэмным узроўні нават у душы тых, хто ніколі не бачыў вясні. Я магу памыляцца, аднак выяўленне і настройка гэтых генаў — частка бібліятэчнага клопату. Няхай чытач пазнаёміцца з "Яўгенам Анегіным" у перакладзе Аркадзя Куляшова. Стрва — для спраўднага гурмана. Не лішнім будзе прачытаць перастарэні Уладзіміра Скарынкіна — уладальніка прэміі Італіі і прэміі міжнароднага таварыства "Дантэ" за пераклад "Боскай камедыі". Калі пераклады цудоўныя, дык што казаць пра самі беларускія кнігі! Як па мне, дык асноўны бібліятэчны аб'явазак — пераканана на асабістым прыкладзе, што без ведання твораў Яна Баршчэўскага, Міхася Зароцкага, Уладзіміра Караткевіча, Леаніда Дайнекі, Леаніда Галубовіча (і многіх, многіх іншых) жыццё наша не будзе такім яркім і незабыўным.

"ДЗЯРЖАВА — ГЭТА МЫ"

Маладзёжны квэст пад такой назвай прайшоў у Лідскім пала-

цы культуры. Капітаны каманд па маршрутнай карце выпраўляліся ў вандроўку па "станцыях". На кожнай іх чакалі пытанні, звязаныя з дзяржаўнасцю Беларусі. Адаказы, як пераконваюць супрацоўнікі ўстановы культуры, былі вельмі артыстычнымі.

Намеснік дырэктара Зэльвенскай раённай бібліятэкі Вольга Камякевіч напісала: "Установы раёна адзначылі Дзень Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. У Елкаўскай сельскай бібліятэцы ладзілі інфармацыйную галзінку. У Каралінскай інтэграванай аформлі выставу-зварот "Асноўны закон нашага жыцця". У Князеўскай СБ прайшоў урок грамадзянскасці. Работнікі Зэльвенскай бібліятэкі аформлі экспазіцыю "Год гістарычнай памяці".

Інтэграваная бібліятэка аграгарадка Дворышча Лідскага раёна падрыхтавала інфармацыйна-асветніцкую выставу "Мы — дзеці адной гісторыі". Пра гісторыю вёскі казала мясцовая пісьменніца Людміла Шот. Распавяла пра гэта бібліятэкар Людміла Марціновіч.

Тэму працягвае загадчык аддзела маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці Ваўкавыскай раённай бібліятэкі Алена Цярэшка: "У Воўпаўскай сельскай бібліятэцы для мясцовых старшакласнікаў праведзена патрыятычная галзінка. Чытачы паўдзельнічалі ў віктарынах. Гістарычны відэаконкурс "Я — грамадзянін Рэспублікі Беларусь" ладзілі ў Шылавіцкай СБ. Калектыву Ваўкавыскай раённай бібліятэкі сустраўся з загадчыкам натарыяльнай канторы раёна Ірынай Саўко".

Бераставіцкі раён сёння прадстаўлены Масалінскай інтэграванай сельскай бібліятэкай. Юных чытачоў тут здолелі зацікавіць актуальным дыялогам "Усе падлеткі павінны ведаць асноўны закон краіны".

РЭДКІЯ ВЫДАННІ

Бібліятэкар Тамара Менская прапанавала гасцям (а гэта былі вучні гімназіі і сярэдняй школы №1) выступы пра жыццё і творчасць Цёткі. Чытачы пазнаёміліся з кніжнічымі навінкамі, дзесяцікілаграмовым альбомам "Радзівілы", — распавядае загадчык аддзела абслугоўвання і інфармацыі Шчучынскай раён-

"Звініць струна" ў Ашмянск

най бібліятэкі імя Цёткі Ірына Гудач. — А іерэй Сяргій Сямашка прадэманстраваў "Апостал" 1863 года выдання з фонду царквы Святога Архангела Міхаіла". Як па мне, дык менавіта такія нестандартныя мерапрыемствы прышчэпаюць любоў да чытання і кнігі. Ведаю некалькі бібліяманаў, якія збіраюць кнігі з абдроўкамі і паліграфічнымі памылкамі. Выстава такіх выданняў таксама прываблівае ўвагу патэнцыйнага чытача. А яшчэ адзін сябрук усё жыццё складае калекцыю мініяцюрных выданняў. Па ягоных словах, кніжка-"малышка" вершаў Іосіфа Бродскага бабачыла свет у адным з мінскіх выданняў. Асабіста я валодаю мініяцюрным выданнем карацелек Янкі Брыля з аўтографам аўтара. Ганаруся гэтым наймаверна!

ФЕСТЫВАЛІ, ФЕСТЫВАЛІ

Мастацкі кіраўнік Палаца культуры Бабруйска Наталія Чугуева паведала, што ўладальнікам Гран-пры абласнога агляду-конкурсу калектываў мастацкай творчасці ветэранскіх калектываў стаў народны хор ветэранаў працы Палаца мастацтваў. Кіраўнік — Лізавета Андрэйкіна, хормайстар — аўтарка допусу, канцэртмайстар — Міхаіл Рамашко. Гэткая жа высокай узнагароды ўдасцюіся ўдзельнік хору Анатоль Нартымаў, які мае да ўсяго яшчэ і здольнасці мастацкага чытальніка.

"Вось ужо восьмы раз адкрыты фестываль выканаўцаў на струнных інструментах збірае таленавітых падлеткаў у сферах Ашмянскай дзіцячай школы мастацтваў, — распавядае загадчык струннага народнага аддзялення Дар'я Антановіч. —

Юныя чытачы аграгарадка Дворышчы

Назваецца конкурс "Звініць струна". Сёлета ён пашырыў межы, уведзена новая намінацыя для выканаўцаў-салістаў. Завочна ўдзельнічалі ў мерапрыемстве больш за 90 навучэнцаў струнных аддзяленняў дзіцячых школ мастацтваў і музычных школ рэспублікі. Геаграфія фестывалю ахапіла тры вобласці і Мінск!"

ЕДНАСЦЬ ПАМКНЕННЯ

Са Слонімскага раённага цэнтра культуры, народнай творчасці і рамёстваў паведамляюць. Гаворка пра тое, як работнікі культуры раёна дапамагаюць выхавальнікам дзіцячых садкоў. Яны рэгулярна наладжваюць сюжэтна-гульнявыя праграмы для тых, хто ўмее адкрыта цешыцца, шчыра дзівіцца і весела танцаваць. Дзеці прывычаліся да такога сяброўства і чакаюць гасцей з нецярпеннем.

З "СЕРПАНЦІНАМ" НЕ ДА СУМУ

У аграгарадках Граўжышкі і Кальчунь, што на Ашмяншчыне, на гастролях пабываў народны тэ-

атр гульні і забаў "Серпанцін" Ашмянскага раённага цэнтра культуры. Дзеці названых вёсак убацьлі царовы спектакль, дзе галоўным дзейнымі асобамі выступілі муляжыныя героі. Прагнозы здзейсніліся — пастаноўка прайшла з аншлагам.

КАЙФ ЦІ LIFE

У Лідскай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы прайшла галзінка паيارоджання "Кайф ці Life". Студэнты другога курса мясцовага каледжа ўдзельнічалі ў гутарцы пра школу наркатыкаў. Напісала пра гэта Дар'я Марцінкевіч, загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу. Аналагічнае мерапрыемства правялі работнікі культуры Ашмянскага раёна. Вельмі дарэчыным аказаўся буктэілер па кнізе Яўгена Хвалевы "Прынцэса з тусоўкі".

Беражыце сябе, шануюныя! Пішыце пра цікавае і падпісвайцеся на "К". Сустранемся праз тыдзень.

Яўген РАГІН

Хачу распавесці пра тое, як захоўваецца гістарычная памяць у нашым раёне, жыхары якога зрабілі істотны ўнёсак у барацьбу з фашызмам. Раёна Вялікай Айчыннай вайны гучыць у нашых сэрцах і па сёння. Размова — пра леташнюю маштабную рэканструкцыю трох асноўных помнікаў Клічаўшчыны. Гэта мемарыяльны комплекс партызанскай славы “Усакіна”, мемарыял на месцы знішчаных і не адроджаных вёсак Вязень і Сялец і партызанскія могілкі спецтрада КДБ “Слаўны” на выспе Верамеюка сярод Усакінскіх балотаў. Сёння гаворка — пра “Усакіна”.

Мемарыял “Усакіна”

Пра што шумяць лясы Усакіна

Самы лясны куток Магілёўшчыны. Партызанскі край. Менавіта так называлі і называюць нашу зямлю. Гісторыя Клічаўскай партызанскай зоны — адна з самых цікавых і гераічных падзей нашай гісторыі. Усакінскія лясы ў гады Вялікай Айчыннай вайны сталі цэнтрам партызанскага руху ўсёй Магілёўскай вобласці, а Клічаўшчына — краем партызанскага супраціву. “Усакіна”, як і два наступныя помнікі, знаходзіцца пад пільнай увагай нашага музея. Мы ладзім там экскурсіі, сочымы за станам мемарыялаў.

УСЕ, ХТО МОГ ТРЫМАЦЬ ЗБРОЮ

Вестка пра існаванне савецкага раёна ў тыле во-

рага панеслася ад вёскі да вёскі. Як да заповітай зямлі, пацягнуліся сюды людзі з суседніх раёнаў і абласцей, ратуючыся ад шыбеніц і расстрэлаў. Ішлі ў адзіночку і сем’ямі. Тых, хто мог трымаць зброю, накіроўвалі ў партызанскія атрады, старых, жанчын і дзяцей размяшчалі па вёсках, а пасля, калі пачалася летняя блакада, — па лясных сямейных лагерах. Надзейным сховішчам для мясцовых партызанаў стаў Усакінскі лес. Тут размяшчаліся партызанскія базы штабы, шпіталі, пасадачныя палосы для самалётаў.

МЫ ПАМ’ЯТАЕМ

У Клічаве ўзнавілі партызанскі аэрадром, які першы на акупаванай тэ-

раўды. На тэрыторыі раёна знаходзяцца больш за 80 помнікаў, якія распавядаюць пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Самы

Усакінскія лясы ў гады Вялікай Айчыннай вайны сталі цэнтрам партызанскага руху ўсёй Магілёўскай вобласці, а Клічаўшчына — краем партызанскага супраціву.

рыторыі Беларусі стаў прымаць самалёты з Вялікай зямлі. Зразумела, што дзейнасць партызанаў стварала істотную пагрозу для фашысцкіх частак тылу.

Наш актыўны супраціў пацягнуў за сабой маштабныя карныя аперацыі праціўніка. У спалучэнні з усеагульнай палітыкай генацыду і спаленай зямлі гэта прывяло да вялікіх страт сярод мірнага насельніцтва і практычнага знішчэння інфраструктурнага раёна. Населеныя пункты проста змяталіся з твару зямлі, часта — разам з жыхарамі.

Мы памятаем пра гэта і разумеем усю важнасць захавання гістарычнай

маштабным з’яўляецца мемарыяльны комплекс партызанскай славы “Усакіна”.

ЛЯ АДНАЙМЕННАЙ ВЁСКІ

Комплекс вырастае ля вёскі Усакіна. Ён ствараўся метадам народнай будовы і ўрачыста адкрыўся 9 мая 1985 года. Гэта чатыры аб’екты, тры з якіх раскрываюць тэму нашага партызанскага руху, а адзін распавядае пра генацыд беларускага народа.

Комплекс уключае помнік у гонар знаходжання тут Падпольнага аб’екта ў 1943—1944 гадах.

На партызанскіх кладках — 18 брацкіх могілак, дзе пахаваны астанкі больш за 400 народных мсціўцаў, што загінулі ў баях за Радзіму.

У партызанскім лагерах ўзноўлены жылля і штабныя зямлянкі, медсанчастка, друкарня, кухня і гаспадарчы блок.

АБНАЎЛЕННЕ

За гады існавання комплекс наведвалі многія тысячы турыстаў з усіх рэспублік былога Саюза. Не дзіва, бо прадстаўнікі многіх нацыянальнасцей пахаваны на партызанскіх могілках.

Сёння турыстычны паток стаў больш шчыльным. Але ўсё роўна турыстычныя аўтобусы рэгулярна спыняюцца ва Усакіне. У 2020 годзе ў размове са старшынёй Магілёўскага аблвыканкама Леанідам Зайцам наша грамадскасць узняла пытанне пра абнаўленне аб’ектаў мемарыялу. Цягам года былі вырашаны ўсе пытанні: вызначаны крыніцы фінансавання, праведзены практычныя і будаўнічыя работы.

Урачыстае адкрыццё абноўленага комплексу адбылося 5 жніўня 2021 года і стала для нас сапраўдным святам.

Наталія ХРАМЯНKOBA,
дырэктар Клічаўскага краязнаўчага музея

Фота з музейнага архіва

Лічбы і факты

Клічаўскі раён быў акупаваны 5 ліпеня 1941 года. 14 ліпеня быў сфармаваны першы партызанскі атрад.

20 сакавіка 1942 г. мсціўцы зруйнавалі апошні на тэрыторыі раёна нямецка-паліцэйскі гарнізон. Раён цалкам перайшоў у рукі партызанаў.

3 красавіка 1942 года на Клічаўшчыне ўзнавілі савецкую ўладу. Зноў запрацавалі райкам партыі, райвыканкам, усе сельсаветы. Так пачала фармавацца партызанская зона.

У зоне знаходзілася 70 тысяч чалавек. Да вайны ў раёне пражывала крыху больш за 46 тысяч.

У складзе партызанскіх фармаваняў змагаліся прадстаўнікі 67 нацыянальнасцей.

Нарада камандзіраў. Тэатралізацыя

У партызанскім лагерах. Тэатралізацыя

Ля зямлянкі. Тэатралізацыя

Якая песня без ноўтбука?

Пра клубныя варыянты і аргументы

Неяк клубнікам не шанцуе ў маштабах краіны. У бібліятэкараў катэгорыі ёсць, якія стымулююць прафесійны рост, а таксама рэспубліканскі конкурс “Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры”, які таксама стаў дзейснай матывацыяй для ўдасканалення бібліятэчных захадаў. Работнікі клубаў у гэтым плане людзі абдзеленыя. Ні катэгорыі, ні важкіх конкурсаў. Пра тэхнічную базу — асобная гаворка. Камп’ютарызцыя бібліятэч стала часткай дзяржаўнай праграмы. А вось сельскія дамы культуры тады нібыта выпалі з поля зроку.

Напэўна, логіка тут была нескладаная: у бібліятэкараў — каталагізацыя, бібліяграфія, нястомны ўлік чытачоў і працытанага, выхад у Інтэрнэт як платная паслуга для актыўнага карыстальніка інфармацыі. А ў клубах што? Танцы ды канцэрты! Тут, маўляў, баяна патрэбны, а не ноўтбук. Сцвярдэнне надзвычай памылковае. Давайце паглядзім, як справіліся з клубнай камп’ютарнай нішчымнай у Слоніўскім раёне.

Шэсць доказаў

Тут варта пазнаёміцца з малядым кіраўніком Слоніўскага раённага цэнтру культуры. Кацярына Скамарох прыйшла ў

РЦК у 2007 годзе, прайшла ўсе прыступкі ад мастацкага кіраўніка да метадыста і ў 2016-м узначаліла ўстанову.

— Натуральна, кінулася ў вочы, што на сяле камп’ютарнае забеспячэнне сельскіх клубаў было надзвычай слабенькім, — распавяла спадарыня Кацярына. — Усе клубныя ўстановы знаходзяцца ў нас у аграгарадках, іх чатырнаццаць. Да кожнага СДК — увага павышаная. Таму вельмі хацелася сітуацыю выправіць...

У Кацярыны Алегаўны ёсць некалькі важкіх аргументаў на карысць клубнай камп’ютарызцыі. Вось яны.

Першы: сучаснае мерапрыемства не можа абыйсці без якаснай фанарама, эфектнай прэзентацыі. Усё гэта гарантуе ноўтбук.

Другі: мультымедыяная дэманстрацыя фільмаў пра мясцовых рамеснікаў, пра мастацкія

калектывы і краязнаўчую дзейнасць.

Трэці: значная эканомія часу для афармлення клубнай дакументацыі.

Чацвёрты: сцэнарый ўсіх мерапрыемстваў захоўваюцца не толькі ў шафах, але і ў камп’ютарнай памяці, такім чынам ствараецца база метадычных дадзеных, якая становіцца асновай для новых сцэнарных здабыткаў.

Пяты: распрацоўка афіш, банераў, буклетаў, іншай рэкламнай прадукцыі.

І апошні, шосты нюанс звязаны з тым, што, як паказала апытанне, клубнікі хацелі мець не стацыянарныя камп’ютары, а зручныя ў абслугоўванні ноўтбукі. Яны, маўляў, больш мабільныя і лёгкія, таму з імі зручна працаваць на выездзе: на гастролях у іншай вёсцы, на мехвары ці ля фермы. З такім аргументам не паспрачаешся.

ны трымаць свой выпактаваны праект, дзеля рэалізацыі якога не шкада ні сіл, ні часу. Даруйце за катэгарычнасць, але наўкола жыццё такое!

Другі варыянт. Ён прарастае на выключэнні варыянта першага і мае пад сабой аснову, якая называецца “мясцовае самакіраванне”. Калі на карысную культурную справу кіраўніцтва выдаткоўвае грошы, дык установы культуры імкнуцца і самі зарабіць, каб выкарыстаць і пазабуджэт.

Дык вось, начальнік аддзела культуры Слоніўскага райвыканкама Галіна Данільчык і вядомая ўжо нам Кацярына Скамарох, паяднаўшы свае намаганні, здолелі знайсці такія аргументы, што старшыня райвыканкама Генадзь Хоміч і яго намеснік па сацыяльнай Тарэса Юшкевіч з радасцю пайшлі на сустрэчу. За кошт раённага бюджэту камп’ютарная тэхніка для сельскіх клубаў была набытая. Работнікі культуры падключылі і пазабуджэтныя грошы. За іх кошт летас атрымаў ноўтбук Азярніцкі цэнтр культуры, а Васілевіцкі ЦК — прынтар, сканер і ксеракс.

ЗАМЕСТ ЗАКАНЧЭННЯ

Як вучыліся сельскія работнікі культуры валодаць ноўтбукамі? Па-першае, было гэта не ўчора, а паўзуча. Па-другое, вучылі-

Клубныя мерапрыемствы, на першым плане якіх — абавязковы ноўт

МЯСЦОВАЯ ІНІЦЫЯТЫВА ДЛЯ 14 СДК

Жаданне змяніць сітуацыю было. Але вы цудоўна ведаеце, колькі жаданняў засталіся няздзейсненымі з прычыны адсутнасці грошай. Тут варта пытацца, так бы мовіць, дэталізаваць. За гады журналісцкай дзейнасці мне даводзілася бачыць самае рознае стаўленне раённага кіраўніцтва да мясцовай культурнай сферы. Стасункі гэтыя, адкідаючы моманты неістотнага плану, можна падзяліць на два варыянты.

Першы. Старшыня не дае ні капейкі з простага прычыны: “Калі б работнікі культуры прыйшлі да мяне з сур’ёзнай аргументацыяй сваёй патрэбы ў сродках, я, безумоўна, пайшоў бы на сустрэчу. Але ж не ідуць!”

Дазволю сабе каментарый. Шаноўныя работнікі культуры, вы павінны заўжды ведаць, чаго хочаце ад жыцця! Інакш кажучы, за душой кожны з вас абавяза-

ся талакой, бо агульны клопат аб’ядноўвае і натхняе. Пакрысе асвоілі і выдавецкую дзейнасць. Цяпер рэкламны буклет для нейкай творчай акцыі — не дзіва, а стандартная завяждэнка.

Днямі ў сельскіх клубных установах прайшлі мерапрыемствы па адшукванні мясцовых талентаў. Без камп’ютарнага падмацавання не былі б тыя мерапрыемствы такімі яркавымі ды непаўторнымі...

І ў якасці высновы. Наколькі ведаю, далёка не ва ўсіх СДК іншых раёнаў ёсць камп’ютары з Інтэрнэтам. Далёка не ва ўсіх аддзелах наладжаны канструктыўныя стасункі з кіраўніцтвам раёна. Далёка не ва ўсіх пазабуджэтная дзейнасць наладжана як мае быць. Усё гэта замінае самастойнасці і агульнай справе не на карысць.

Міхась Станіслававіч Яўневіч

25 сакавіка споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння выдатнага дзеяча культуры і навукі Беларусі Міхася Станіслававіча Яўневіча.

Міхась Станіслававіч Яўневіч — вядомы беларускі мовазнавец, доктар філалагічных навук, прафесар, заслужаны настаўнік Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі. Ён нарадзіўся 25 сакавіка 1922 года — роўна сто гадоў таму! — у вёсцы Кліны Бялыніцкага раёна Магілёўскай вобласці. У 1940 годзе паступіў на літаратурны факультэт Магілёўскага настаўніцкага інстытута. Але вучобу перапыніла вайна.

Як успамінаў сам Міхась Станіслававіч пазней, *“аб пачатку вайны мы, група студэнтаў, дачкамі ў той жа сумна-гістарычны дзень — 22 чэрвеня 1941 года, рыхтуючыся да экзамену на ўскрайку горада. Каля нас праходзіла незнаёмая жанчына і наведвала гэту стражніцкую вестку”*.

У часы Вялікай Айчыннай вайны Міхась Станіслававіч быў сярод партызан, актыўна дапамагаў ім пры правядзенні партызанскіх аперацый. Так, яшчэ ў красавіку 1941 года ў Бялыніцкім раёне Магілёўскай вобласці з ваеннаслужачых, якія не выйшлі з варажача тылу, была арганізавана партызанская група на чале з М.І. Абрамавым. У маі 1942 года яна была пераўтворана ў 121-гі партызанскі атрад, які потым быў уключаны ў склад Клічаўскага аперацыйнага цэнтру. Менавіта з 121-м партызанскім атрадам стаў супрацоўнічаць Міхась Станіслававіч.

Пра першую сустрэчу з партызанамі Міхась Яўневіч расказаў так:

“У жніўні 1942 года я ўпершыню ўбачыў партызан, якія прайшлі праз нашу вёску. Гэта былі партызаны 121-га партызанскага атрада. У гэтым жа годзе наладзіў сувязь з начальнікам асобага аддзела атрада Рославом Арсенам Іванавічам і камандзірам узвода Шаравым Уладзімірам”.

Міхась Станіслававіч стаў сувязным партызанскага атрада, таму даволі часта атрымліваў ад партызан даручэнні-заданні. Малады хлопцёк са сваімі абавязкамі спраўляўся выдатна, дапамагаў партызанам так, як толькі мог. Ён ніколі не выкрэсліваў з памяці бясплоднае выпрабаванні тых жахлівых дзён, калі шпех-віліны экзаменаваўся на мужнасць.

Але нават гады ваеннага ліхалецця не закрылі перад юнаком мару пра далейшую вучобу. Пасля вызвалення Беларусі ён зноў стаў студэнтам настаўніцкага інстытута, які закончыў у 1945 годзе. Пазней была вучоба на стасцыянары і завочнае навучанне на філалагічным факультэце Магілёўскага педінстытута. Пасля яго заканчэння ў 1947 годзе М.С. Яўневіч працаваў настаўнікам роднай мовы і літаратуры, дырэктарам Радчыцкай школы на Століншчыне, завучам і дырэктарам у школах Валожына і Барысава. Як знайшці падыход да няўрымслівай дзіцячай душы, як навучыць чалавечнасці, як правільна правесці ўрок — з гэтымі пытаннямі настаўнікі пастаянна звярталіся да Міхася Станіслававіча. І ён заўсёды дапамагаў, раіў, падтрымліваў.

У 1952 годзе М.С. Яўневіч паступіў у аспірантуру пры кафедры беларускай мовы Мінскага педагагічнага інстытута і ў 1956 годзе паспяхова абараніў кандыдацкую дысертацыю, а ў 1981 годзе — доктарскую. Яго лёс быў назаўсёды звязаны з педагагічным універсітэтам, дзе ён працаваў да выхату на пенсію, да 2005 года (50 гадоў у адной установе), займаючы пасады выкладчыка, дацэнта, прафесара, а ў 1982—1993 гадах — і загадчыка кафедры беларускага мовазнаўства.

Міхась Станіслававіч Яўневіч — славны навуковец, які з’яўляецца аўтарам і сааўтарам больш за 50

Міхась Яўневіч з жонкай Надзеяй Іванаўнай і дачкой Аленай Цысевіч

АДДАНАСЦЬ культуры і навуцы

М.С. Яўневіч з жонкай Надзеяй Іванаўнай і ўнучкамі Вольгай і Надзеяй

навуковых прац па сінтаксісе беларускай мовы, праблемах сінтаксічнай сінанімікі. Сярод іх вылучаецца грунтоўная манаграфія “Сінтаксічная сінаніміка ў сучаснай беларускай літаратурнай мове: прыназоўнікава-склонавыя канструкцыі з прасторавым значэннем” (1977), дзе ўпершыню ў беларускім мовазнаўстве на багатым фактычным матэрыяле была даследавана сістэ-

стве з У.К. Андрэнкам напісаў тры школьныя падручнікі: “Беларуская мова” для 6-7 класаў школ з рускай мовай навучання (1963—1992), “Беларуская мова” для 6-7 класаў школ з беларускай мовай навучання (1971—1992), “Беларуская мова” для 8-9 класаў (1964—1993). Імі карысталіся тыраж — каля 7 млн экзэмпляраў. У 1990 годзе аўтары гэтых падручнікаў былі адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі.

Шмат увагі аддаў прафесар М.С. Яўневіч і пытанням нацыянальнай культуры. Так, Міхась Станіслававіч як член Камісіі Вярхоўнага Савета БССР прымаў самы актыўны ўдзел у падрыхтоўцы Закона “Аб мовах у Беларускай ССР” і “Дзяржаўнай праграмы развіцця беларускай мовы і іншых нацыянальных моў у Беларускай ССР”. Да ўсяго ён уваходзіў у склад Дзяржаўнай камісіі па ўдасканаленні беларускага правапісу (1993), чые заўвагі і прапановы былі пазней улічаны пры ўдакладненні беларускага правапісу 2008 года. За вялікую грамадскую, навуковую, педагагіч-

ную дзейнасць у галіне беларускай навукі і культуры ў 1992 годзе Міхась Станіслававіч Яўневіч быў узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Міхась Станіслававіч не толькі вучоны, педагог, ён вельмі ганарыўся сваёй сям’ёй: жонкай, дзецьмі, унучкамі. Добрай памочніцай і дарадчыцай была жонка — Надзея Іванаўна, якая на працягу 27 гадоў выкладала беларускую мову і літаратуру ў 23 школе горада Мінска.

Па шляху башкі пайшла і дачка Міхася Станіслававіча — Алена Міхайлаўна Цысевіч. Пасля заканчэння філалагічнага факультэта Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горкага яна працавала настаўніцай беларускай мовы і літаратуры, потым перайшла на працу ў БДПУ імя Максіма Тан-

ка, паступіла ў аспірантуру і ў 1989 годзе паспяхова абараніла кандыдацкую дысертацыю, а пазней была абраная на пасаду дацэнта кафедры беларускага мовазнаўства. Алена Міхайлаўна паспяхова спалучала выкладчыцкую дзейнасць з навукова-метадычнай працай: яна сааўтар шматлікіх дапаможнікаў для школьнікаў і студэнтаў: “Сучасная беларуская літаратурная мова: Марфалогія” (1997), “Беларуская мова: дапаможнік для абітурыентаў” (1998), “Беларуская мова: тэорыя, тэсты” (2008) і іншыя. Разам з Міхасём Станіслававічам працавала над новай рэдакцыяй беларускага правапісу.

Педагагічны шлях абралі і дзве дачкі Алены Міхайлаўны, унучкі Міхася Яўневіча. Старэйшая, Вольга, вучылася ў Беларускім гуманітарным ліцэі і шмат увагі надавала вывучэнню беларускай мовы, гісторыі і культуры, удзельнічала ў Рэспубліканскім алімпіядзе школьнікаў па беларускай мове і атрымала на ёй Дыплом III ступені. У 1995 годзе яна працягнула вывучэнне роднай мовы разам з англійскай на філалагічным факультэце БДУ, а пасля яго паспяхова заканчэння ўжо 22 гады з’яўляецца выкладчыцай англійскай мовы на гістарычным факультэце гэтай установы. Малодшая ўнучка, Надзея, скончыла Мінскую педагагічную гімназію №3 і ў 2000 годзе паступіла на дэ-факталагічны факультэт БДПУ імя М. Танка. Да 2016 года працавала ў Цэнтры карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі Фрунзенскага раёна настаўнікам-дэфектолагам.

Усе, хто ведаў Міхася Станіслававіча Яўневіча, запамнілі яго не толькі як добрага спецыяліста, але і як чалавека, які вызначыўся незвычайнай працавітасцю, сур’ёзным падыходам да любой справы, цяперанасцю і ўважлівасцю, прынцыповасцю і патрабавальнасцю. Такім ён застаўся ў памяці родных, вучняў, студэнтаў і калег-выкладчыкаў.

Кнігі, адным з аўтараў якіх быў М.С. Яўневіч

шэрагу навуковых дапаможнікаў і падручнікаў для вышэйшай і сярэдняй школы. Але самае значнае з напісанага ім — падручнікі, па якіх вывучалі родную мову ўсе школьнікі Беларусі на працягу 30 гадоў. Так, М.С. Яўневіч у сааўтар-

“К” працягвае друкаваць цыкл артыкулаў, прымеркаваных да 140-годдзя народнага паэта Беларусі Якуба Коласа.

Якуб Колас — мудры народны мыслер, непераўзыхдзены мастак слова. Разам з Янкам Купалам ён стаіць ля падмурка беларускай літаратуры, з’яўляецца выразнікам народных памкненняў, дум і пачуццяў, той асобай, якая спрыяла развіццю нацыянальнай культуры і становленню беларускай літаратурнай мовы.

Пяць дзясяткаў гадоў працаваў Пясняр на ніве нацыянальнай культуры, змагаўся за адраджэнне роднага краю. Яго паэмы, вершы, аповяданні, п’есы ўспрымаюцца сёння як арганічныя часткі вялікага мастацкага палатна, на якім адлюстравана жыццё беларускага народа.

Творчасць Якуба Коласа — невычэрпная крыніца тэм для жывапісцаў і скульптараў, майстроў кніжнай і станковай графікі. Прывабляе мастакоў і сама асоба Якуба Коласа — чалавека, які так шчыра клапаціўся аб лёсе краіны і роднай беларускай мовы. Якім бачылі класіка жывапісцы розных гадоў, можна даведацца на часовай экспазіцыі “Якуб Колас у творчасці мастакоў”, што адкрылася ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. Выстаўка арганізавана сумесна з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь, а таксама Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы.

Неабходна нагадаць і пра шчыромую ўрачыстага адкрыцця часовай экспазіцыі. Удзел у ёй прыняў першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Валерый Іванавіч Грамада.

— 2022 год у нашай краіне абвешчаны Годам гістарычнай памяці. Сёлета пройдзе шмат мерапрыемстваў, якія павінны паказаць усяму свету, што Рэспубліка Беларусь — гэта моцная і незалежная дзяржава, якая мае сваю багатую гістарычную і духоўную спадчыну, — адзначыў Валерый Іванавіч. — Безумоўна, асобнае месца займае 140-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа.

В.І. Грамада зачытаў прывітальны адрас міністра культуры Анатолія Мечыславіча Маркевіча.

— Якуб Колас увайшоў у гісторыю айчынай культуры і сусветнай літаратуры як пісьменнік самабытнага таленту, адзін з пачынальнікаў мастацкай прозы, аўтар шэдэўраў нацыянальнага лірычнага эпосу. Ён стаў сапраўдным узорам служэння Башкаўшчыне, сімвалам велічы нацыі, яе жыццёвай моцы. З любоўю і павагай ставімся мы да ўсяго, што звязана з імем Пясняра, — гаворыцца ў прывітальным адрасе.

Пад пільным позіркам Паэта

Зянон Паўлоўскі, “Якуб Колас і Янка Купала гуляюць у шахматы”. БССР, 1945 г. З фонду Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы

На выстаўцы

Янкель (Яаў) Кругер, “Партрэт Якуба Коласа”. БССР, 1923 г.

Госці Дома Коласа сёння могуць алчуць сябе вандроўнікамі ў часе і прасторы. Дзевятнаццаць карцін з фонду музея народнага паэта паказваюць нам класіка ў розных перыяды яго жыцця.

Напрыклад, часу яго юнацтва і малодзіцы прысвечаны творы Святаслава Федарэнкі “К. Мішкевіч з кнігай”, Валяр’яны Жолтак “У Люсінскай школе”, Уладзіміра Сулкоўскага “Якуб Колас у Мінскім астрозе”. Моцныя ўражанні выклікаюць палотны Ісаака Давідовіча “Якуб Колас на возеры Нарач”, Георгія Паплаўскага “Смутак і радасць мая”, Мікалая Кірзева “Якуб Колас у разбураным Мінску”, а таксама партрэты Коласа пэндзля Леаніда Шчамялёва, на якіх

пісьменнік паказаны сталым, разважым і мудрым.

ПЕРЛІНЫ КАЛЕКЦЫЙ

Амаль сто гадоў аддзяляе нас ад таго часу, калі сусветна вядомы творца Яаў Кругер напісаў прыжыццёвы партрэт Якуба Коласа. Малады пісьменнік, апраўты ў простую салдацкую лімнасцёрку, паказаны на фоне тыповага сельскага пейзажу — аўтар палатна падкрэслівае, што вытокі коласаўскай лірыкі ў народных жыццях. Мастаку цудоўна ўдалося перадаць шчыры характар Коласа і сталасць яго творчай думкі — мастак зрабіў акцэнт на ўважлівым, пранізлівым позірку паэта ды моцна сісінутых яго вуснах. Сёння карціна з’яўляецца гісторы-

ка-культурнай каштоўнасцю Беларусі рэспубліканскага значэння і перададзена на выстаўку з фонду Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

Як сведчаць успаміны вядомага мастака Зянона Паўлоўскага, партрэт Якуба Коласа ён напісаў, калі вучыўся ў Маскоўскім дзяржаўным мастацкім інстытуце імя Сурыкава. Зянон Станіслававіч пазнаёміўся з Якубам Коласам у 1940 годзе ў Маскве на кватэры паэта Сяргея Гарандэцкага і прапанаваў папазраваць для партрэта. У той час Колас прыехаў у сталіцу СССР, каб прыняць удзел у дэкадзе беларускага мастацтва. Працаваць пачалі ў нумары гасцініцы “Масква”, дзе ўладкаваўся класік. Аднойчы,

перавраўшы пазіраванне, Колас сеў пісаць тэрміновы ліст. А мастак, каб не марнаваць часу, вырашыў на скрынцы для фарбаў напісаць другі партрэт Коласа — за працай. У фондах музея Якуба Коласа, акрамя гэтай карціны, захоўваецца і рэдкі фотопартрэт Пясняра, які ён папараваў мастаку Паўлоўскаму. На адвароце ёсць аўтограф: “З.С. Паўлоўскаму. Я. Колас. 18.VI.1940 г. Масква”.

Яшчэ адна карціна пэн-дзіля Паўлоўскага заслугоўвае ўвагі — “Якуб Колас і Янка Купала гуляюць у шахматы” (з фонду музея Янкі Купалы). Створана яна была ў 1945 годзе. Мастак, як быццам фотакамерай, выхапіў момант, калі абодва класікі змагаюцца ў шахматы, і перавага ўяна на

баку Купалы. Ён лагодна пасміхаецца, гледзячы на свайго сябра, а той разважае над наступным ходам. Купала з Коласам любілі памагацца за перамогу ў шахматных баталіях, за гульнёй жартавалі, трохі кпілі адзін з аднаго, але вельмі добразычліва і паважліва, таму гэта толькі замацоўвала сардэчныя стасункі. Купала часам зазначаў з добрай усмешкай: “Каласочак, мне так добра з табой маўчыцца!”

Шасцю гадамі раней, у 1939-м, Колас з Купалам накіраваліся ў Кіеў для ўдзелу ва ўрачыстасцях, прысвечаных 125-годдзю з дня нараджэння Тараса Шаўчэнкі. У адзін з дзён абодва паэты адправіліся ў падарожжа па Дняпры да магілы Кабзара. Тады ж адзін з фотграфуў зрабіў здымак пісьменнікаў, якія сядзелі на палубе парахода. Фотакартка была падаравана Якубу Коласу да 40-годдзя літаратурнай дзейнасці музеем Купалы. На падставе памятнага здымка мастак З. Паўлоўскі ў 1959 годзе стварыў карціну “Падарожжа па Дняпры”.

Сярод іншых, Якубу Коласу падалася творчасць мастака Валянціна Волкава. У лісце да мастацтвазнаўца Антона Уса 20 лютага 1955 года Якуб Колас пісаў: “Ты не зусім справядліва абураліся нашымі мастакамі. Сярод іх ёсць і таленавітыя, як, скажам, Волкавы — бацька і сын”. Варта згадаць, што яшчэ ў 1928 і 1936 гадах Валянцін Волкаў ілюстравалі кнігі Коласа “Як пеўнік курачку ратаваў” і “Савось-распуснік”. А ў 1959 годзе напісаў партрэт паэта, які на часовую экспазіцыю ў Дом-музей Якуба Коласа прадставіў Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь. На карціне мы бачым Пясняра перыяду 1950-х. Стрыманасць і строгаць фарбаў дае магчымасць засяродзіць увагу наведвальнікаў выстаўкі на твары пісьменніка, на яго позірку — глыбокім, вострым. Мастак зноў перадае не толькі знешняе падабенства, але і выявіць характар, паказаць Коласа як чалавека з багатым жыццёвым вопытам, удумлівага, інтэлектуальнага.

Гледзячы на партрэты Якуба Коласа, міжволі ўспамінаеш яго пажаданне, адрасаванае нам, нашчадкам: “Жывіце даўжэй, хлопцы! Дагледзіце на свае вочы ўсё, чаго не давалася мне, і заўсёды помніце: хай кожны дзень ваш сябруе ці з пачаткам, ці з заканчэннем якой-небудзь справы”.

Вольга НАВАЖЫЛВА,
загаднік навукова-асветніцкага аддзела Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа

Фота аўтара

У маі 1923 года ўраджэнец нашай зямлі Іосіф Воўк-Левановіч паспяхова заканчвае Петраградскі ўніверсітэт і атрымлівае прапанову стаць выкладчыкам на кафедры рускай мовы. Перспектывны выпускнік ад запрашэння адмаўляецца і вырашае вярнуцца на радзіму. Пазней у аўтабіяграфіі ён напіша: “З даўніх часоў цікавіўся беларускім адраджэннем, але не меў часу к гэтару руху прыстаць актыўна. Цяпер жа, маючы навуковае падрыхтаванне, я жадаў бы гэтае падрыхтаванне скарыстаць для далейшай навуковай працы ў напрамку культурнага будавання сваёй дарогай Бацькаўшчыны”. І сапраўды скарыстаў: заняўся дыялекталогіяй і гісторыяй беларускай мовы, стаў навуковым сакратаром камісіі Інбелкульта па ўкладанні першага гістарычнага слоўніка.

Іосіф Воўк-Левановіч

Свой чужы

У анкетах савецкага часу Іосіф Воўк-Левановіч пісаў, што паходзіць з працоўнай сям’і дробнага земляроба, таксама называў сябе сынам працоўнага аратата з былых дваран. Нарадзіўся будучы даследчык 7 лістапада 1891 года на хутары Лявонаўка (цяпер гэта тэрыторыя Асіповіцкага раёна) у збудналай шляхецкай сям’і. Род яго старадаўні, вядомы з XVI стагоддзя, карыстаўся гербам “Трубы”. Сам Іосіф Васільевіч пастановай Правячага сената прызнаны ў спадчынным дваранстве з правам на ўнясенне ў дваранскую радаводную кнігу. І хаця былой раскошы сям’я больш не бацьча, бацькі знайшлі магчымасць даць сыну адукацыю. Ён адвучыўся ў Бабурыскай класічнай гімназіі, па заканчэнні якой атрымаў срэбраны медаль за выдатныя паводзіны і поспехі ў навукх, асабліва ў гісторыі. Цяга да мінуўшчыны прывяла юнака на гісторыка-філалагічны факультэт Пецярбургскага ўніверсітэта. Іосіф Васільевіч з вялікай прыемнасцю прыгадваў час, прабулены за чытаннем у рускім адзеле публічнай бібліятэкі і ў навуковых дыскусіях.

КАНФЛІКТ АЙЦОЎ МОВАЗНАУСТВА

Прыехаўшы ў Мінск, Воўк-Левановіч становіцца выкладчыкам спячатку ў тэхнікуме, пазней у Белдзяржуніверсітэце, а ў 1927 годзе

атрымлівае званне дацэнта. Ён чытае курс гісторыі беларускай мовы, вядзе семінары па сучаснай беларускай, польскай, чэшскай і іншых славянскіх мовах, спецыяльныя заняткі па літоўскіх метрыках. Здаецца, усё ідзе гладка, але ў Мінску навуковец пачуваецца чужым.

Увесну 1925 года яго вылучылі ў члены Інстытута беларускай культуры, аднак, як згадвае герой, на навуковай радзе кандыдатуру прарвалі Язэп Лёсік і Сцяпан Некрашэвіч, якія чамусьці лічылі калегу ворагам беларускага руху. На пасяджэнні яны чарговы раз паўтарылі небывілішу, што Воўк-Левановіч у Бабурыску публічна выступіў супраць нацыянальнага руху.

Не без крыўды мовазнавец успамінае іншую сустрэчу ў Інбелкульце. Ён трапіў на агульны сход, дзе сабраліся члены тэрміналагічнай камісіі — Янка Купала, Якуб Колас, Мікола Байкоў, Язэп Лёсік і іншыя. Яны тоўпіліся ў пакоі і размаўлялі, але ніхто ніводным словам не звярнуўся да Воўк-Левановіча, які сціпла сядзеў ля дзвярэй. Грамада даўно ведала яго, аднак чамусьці пазбыгала кантакту. І пры

першай сустрэчы Язэп Лёсік літаральна зверам паглядзеў на новага знаёмага, не скажу ніводнага слова, адразу звярнуўшыся з нейкай размовай да Сцяпана Некрашэвіча, які склаў кампанію Воўк-Левановічу.

Калі яму даручылі чытаць курс гісторыі беларускай мовы, члены Інбелкульта і частка студэнцтва выступілі супраць. Разгублены выкладчык занатаваў: “Для мяне было зразумела, што перад мной узводзіцца нейкая глухая сцяна; прытым я шукаў і не мог знайсці падстаў, якія прымушалі, напэўна, самых уплывовых з беларускіх нацыяналістаў — гэту сцяну перад мной узводзіць”. Іосіф Васільевіч здзіўляўся такому стаўленню і зазначаў, што яго навуковая кваліфікацыя не можа падлягаць сумненню і ўвогуле навокал

не было ніводнага роўнага яму лінгвіста. “Некрашэвіч скончыў усяго толькі настаўніцкі інстытут у Вільні, а Лёсік не скончыў нават настаўніцкую семінарыю”, — пісаў абураны Воўк-Левановіч ва ўспамінах.

У яго бок пастаянна сыпаліся абвінавачанні ў некампетэнтнасці, а студэнты нават выступілі супраць свайго выкладчыка ў прэсе. Над ім павісла пагроза звальнення. Згоды не даў Народны камісарыят асветы БССР: страціць гэтага навукоўца непажадана, бо з ім распалася б група ўсходнікаў, якая “вядзе барацьбу з заходнікамі і расшыфроўвае іх контррэвалюцыйную сутнасць”. Хаця ўлада абараніла мовазнаўца, ён больш не змог заставацца ў Мінску і з’ехаў у Саратаў.

РАСКРЫВАЮЧЫ МОВЫ ДЗІЎНЫЯ СКАРБЫ

Халоднае стаўленне калег не азмрочыла цалкам

мінскі перыяд, бо гэтыя гады сталі плённымі ў навуковым плане. Іосіф Воўк-Левановіч даследаваў старажытныя беларускія помнікі пісьменства, зацікавіўся работамі нашага першадрукара і выпусціў артыкул “Мова выданьняў Францішка Скарыны”. Пазней за свае грошы выдаў “Лекцыі па гісторыі беларускай мовы”, якія Народны камісарыят асветы БССР зацвердзіў у якасці вучэбнага дапаможніка. Кніга раскрыла месца беларускай мовы сярод іншых славянскіх, дыялектныя асаблівасці і іншыя аспекты. У 1994 годзе “Лекцыі...” перавыдалі з мікрафільма, які захоўваецца ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук.

УЗАРАЦЬ НЕКРАНУТУЮ ГЛЕБУ

Яшчэ Іван Насовіч зрабіў першую спробу выпусціць гістарычны слоўнік: падрыхтаваў “Алфавітны паказальнік старажытных беларускіх слоў”, але той так і не быў выданы. Да ідэі вярнуліся ў 1927 годзе члены Інбелкульта. Сакратаром адмысловай камісіі стаў Іосіф Воўк-Левановіч. Ён распрацаваў інструкцыю аб прыцыпах і метадах укладання слоўніка, якую даследчыкі

лічач ключавой. Воўк-Левановіч вызначыў крытэрыі адбору крыніц і прапанаваў план апісання кожнага помніка, а таксама вызначыў храналагічныя межы — ад XIII да XVIII стагоддзя. Пакуль не пакінуў нашу рэспубліку, навуковец рупна шукаў рукапісныя і друкаваныя помнікі ў Беларускай дзяржаўнай бібліятэцы, працаваў у расійскіх кнігазборах.

У 1930-я гады жыццё многіх дзеячаў Інбелкульта скончылася трагічна. Іх абвінавачвалі ў злычынствах супраць савецкай улады, многіх рэпрэсавалі. Нягледзячы на тое, што Іосіф Воўк-Левановіч ужо на чужыне, у Арэнбургу, яго арыштавалі і саслалі ў паўночны лагер, дзе навуковец неўзабаве памёр. Толькі праз чатыры дзесяцігоддзі айчынныя мовазнаўцы вярнуліся да складання гістарычнага слоўніка беларускай мовы. Першы том выпусцілі ў 1982 годзе. Апошні, трыццаць сёмы выпуск пабачыў свет у 2017-м.

Данііл ШЭЙКА

На здымках: дакументы з фондаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Фота з сайта iml.basnet.by

